

marife

dini araştırmalar dergisi

Turkish Journal of Religious Studies

cilt / volume: 18 • sayı / issue: 2 • kış / winter 2018

ARAŞTIRMA
Research

Kadına Şiddeti Meşrûlaştırdığına Delil Olarak Kullanılan Bazı Âyet ve Hadislerin Değerlendirilmesi

İbrahim Kutluay

Prof. Dr., İzmir Katip Çelebi Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi

Temel İslam Bilimleri Bölümü Hadis Ana Bilim Dalı

i_kutluay@yahoo.com | <https://orcid.org/0000-0003-31499556>

Geliş Tarihi / Received: 19.06.2018 • Yayına Kabul Tarihi / Accepted: 07.12.2018

Öz

"Kadına Şiddet", diğer ülkelerin olduğu gibi ülkemizin de karşı karşıya kaldığı problemlerinin başında gelmektedir. Müslüman olmakla övünen bir toplumda, sevgi, barış ve merhamet dini olan İslâm'ın bazı mensupları içinde, erkeklerin ülfet etmek ve huzur bulmak için yarattığı vurgulanan eşlerine ve kadınlara uyguladıkları Şiddetin, hatalı yorumlanan naslardan, örften ve cahillikten kaynaklanan birtakım sebeplerinin olması, işin en acı yönlerinden birini teşkil etmektedir.

Dolayısıyla bu çalışmanın temel amacı, kocanın eşini dövebileceğine delil olarak gösterilen Nisâ süresinin 34. âyetindeki nüşüz ve darb meselesini ve bu meyanda Allah Resûlü'nden rivayet edilen Buhârî'nin Sahîh'in Nikâh bölümünün 93. babında, Kadını Dövmenin Çirkinliği başlığı altında zikrettiği hadisleri değerlendirmektir. Bu çerçevede nâşize olan eşine karşı, kocasının nasıl davranması gerektiği, onu bu tutumundan vazgeçirmek için kocanın hangi metotları izlemesinin tavsiye edildiği, nüşüzün anlamını tam olarak tespit etmeden ve bunu dikkate almadan ilgili âyette geçen "idribûhünne" kelimesini isabetli bir şekilde yorumlamanın mümkün olmadığı üzerinde durulacaktır. Kur'ân ve Sünnet'in temel yaklaşımı âyet ve ilgili rivâyetler çerçevesinde incelenecek, birtakım rivâyetleri kadının dövülebileceği şeklinde yorumlamanın mümkün olup olmadığı geniş bir bakış açısıyla tartışılıp değerlendirilecektir.

Metot olarak ne tamamen klasik bir yaklaşım ve peşin hüküm ne de modern ve feminist bir bakış açısı benimsenecek, bunun yerine öncelikle ilgili âyet ve hadisleri selef âlimlerinin ve çağdaş araştırmacıların nasıl yorumladığına odaklanılacaktır. Ardından bunların bağlantıları, ayetlerin niçin indiği, hadislerin söylenme sebepleri vb. dikkate alınarak mesele bütüncül bir bakış açısıyla ve geniş bir perspektiften değerlendirilmeye çalışılacak ve kocanın da nüşüzü söz konusu olmakla birlikte bu çalışmada sadece eşinin nüşüzüne dair rivâyetler tahlil edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Şiddet, Hadis, Nüşüz, Gelenek, Dayak.

Evaluation of Some Verses and Hadıths Which Have Legitimized Violence against Women and Used As Evidence

Violence against women takes places at the top of the problems faced by our country, as it is in other countries. In a society which prides itself as Muslim, some male adherents of İslâm, which is a religion of love, peace and compassion, apply violence in their wives and women whereas they have been created for friendship, love and compassion by depending on misinterpreted verses, hadiths, tradition and ignorance. This is one of the most painful aspects of the problem. Therefore, the main purpose of this study is to explain the question of nushüz (disloyalty, ill-conduct, rebellion) and of beating, in the 34th verse of the Nisâ surah (4:34) which is shown as evidence that it gives a right for husbands to beat their wives in some

circumstances and to evaluate the other hadiths which were mentioned in *Sahih al-Bukhārī* in the Chapter Marriage (*Nikāh* 93). In this context, It will be emphasized that how the husband behaves against his *nāshiza* wife, which methods should he follow, in order to give up her *nushūz* and it is not possible to accurately interpret without fully determining the meaning of the key words “*nushūz*” and “*idribūhunna*” used in verses. The basic approach of the *Qur’ān* and the *Sunnah* will be examined in the light of verses and related hadiths, and it will be discussed and evaluated with a broad view, whether it is possible to interpret some of the hadiths referring to the beating of women.

As a method, neither a completely classical approach nor a preconceived notion nor a modern and feminist point of view will be adopted, but instead, it will focus on how the first Muslim scholars and contemporary researchers interpreted the related verses and hadiths, and then evaluate their the contexts of related hadiths paying attention to contexts and occasions of the Revelation of the *Qur’ān* (*asbāb al-nuzūl*), finally the issue will be tried to be assessed from a holistic and a broad perspective. Even though men can also commit *nushūz*, in this paper, it will be analyze just female *nushūz* towards their husbands.

Keywords: Violence, Hadith, Rebelliousness, Tradition, Strike.

Atf / Cite as

Kutluay, İbrahim. “Kadına Şiddeti Meşrûlaştırdığına Delil Olarak Kullanılan Bazı Âyet ve Hadislerin Değerlendirilmesi”. *Marife* 18/2 (2018): 439-467.

Giriş

Şiddet; sözlükte hafiflik ve yumuşaklığın zıddı olup savaş ve hastalık gibi katlanılması güç olan şey, sertlik, katılık gibi anlamlara gelmektedir.¹ Şiddetin “karşıt görüşte olanlara kaba kuvvet kullanma”,² toplumda kargaşa meydana getirme”, “fizikî zarar ve ölümü kapsayacak şekilde kişiye ve başkalarına dönük tehdit veya fizikî, sözel ve simgesel güç”³ şeklinde tanımları yapılmıştır. Bu tanımlarda öne çıkan hususun, kısaca “güç kullanmak” ve “haksız yere tahakküm kurmak” olduğu görülmektedir.

Hemen belirtelim ki kadına yönelik şiddet, hemen hemen bütün toplumlarda yaygın olarak görülen evrensel bir sorun olup⁴ “aile içinde şiddet” ve “aile dışında şiddet” olmak üzere iki alanda gerçekleşmektedir. Ayrıca dünya genelinde kadınlara karşı uygulanan şiddetin pek çok türü bulunmakta ve bunlar dün olduğu gibi günümüzde de hemen her devletin temel problemlerinin başında gelmektedir. Aynı şekilde kadınlara yönelik şiddetin, fizikî (dayak atma, bıçaklama vb.), sözel (aşağılama, küçümseme vb.), ekonomik (çalışmasını yasaklama, parasını elinden alma vb.) ve cinsel (tecavüz vb.), psikolojik şiddet (tehdit, özgürlüğünü kısıtlama vb.) gibi türleri vardır.⁵

¹ Cemâlüddin Muhammed b. Mükerrrem İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab* (Beyrut: Daru'l-fikr, 1994), 3: 232-234; Ebü'l-Feyz Murtaza Muhammed b. Muhammed Zebidî, *Tâcü'l-arûs min cevâhiri'l-Kâmûs*, thk. Heyet (Kahire: Dâru'l-hidâye, ty.), 8: 239.

² *Büyük Türkçe Sözlük*, “Şiddet”, haz. Şükrü Haluk Akalın vd. (Ankara: Türk Dil Kurumu, 2011), 2223.

³ Recep Aslan, “Rahmet Peygamberi Hz. Muhammed’in Kadına Yönelik Şiddeti Ortadan Kaldırma Konusunda Örnek Alınabilecek Söz ve Uygulamaları”, *Diyanet İlmî Dergi* 48/1 (2012), 30; Doğan, *Modern Toplumda Vatandaşlık Demokrasi ve İnsan Hakları* (Ankara: Pegem Yayınları, 2001), 195.

⁴ *Violence Against Women: An EU Wide Survey* (Luxembourg: Publications Office of the European Union 2015), 7.

⁵ Lori Heisse, “Violence Against Women; The Hidden Burden”. *World Health Statistics Quarterly*, 46/1 (1993), 78-85, erişim 12 Mart 2017, http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/48688/1/WHSQ_1993; Tuğlu, Bireysel ve Aile İçi İlişkilerde İslam’ın Şiddet Karşılığı (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2009), 115-150; Öztürk, “Türkiye’de

Kadınlara şiddet, devletler kadar fertler tarafından da uygulanmaktadır. Bunun pek çok çeşidi olmakla beraber burada iki örnek vermekle yetineceğiz: Tecavüz, aile içi şiddet ve cinsî ta'ciz *ferdî şiddete*; savaşlarda yaşanan tecavüzler, seks köleliği, kısırlaştırma, kürtaj vb. *devlet şiddetine* örnek olarak verilebilir.

Kadınların maruz kaldığı şiddet türlerinin en belirgin ve yaygın olanlarının başında asıl konumuz olan “dayak” gelmektedir. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin 2006 yılında, istatistiklere dayanarak beyan ettiğine göre, ne yazık ki dünyada her üç kadından biri dayığa maruz kalmaktadır.⁶ Bu, dünya genelinde bir istatistik olup gelişmiş ülkelerde durum daha iyi değildir.⁷ Meselâ Avrupa Birliği'ne bağlı 28 ülkede 42 bin kişi arasında 2014 yılında yapılan bir araştırma sonucuna göre, her on kadından birinin 15 yaşından beri cinsî şiddete maruz kaldığı, yirmi kadından birinin tecavüze uğradığı, beş kadından birinin mevcut ya da önceki partneri tarafından fizikî ya da cinsî şiddete uğradığı, on kadından birinin 15 yaşı öncesinde yetişkinlerin bazı cinsî şiddetini yaşadıkları, kadınların % 14'ünün partneri tarafından ağır bir şekilde yaralandığı tespit edilmiştir.⁸

Ülkemiz açısından meseleyi değerlendirdiğimizde Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu tarafından 1995 yılında gerçekleştirilen bir araştırma, ailelerin %34'ünde fizikî şiddet yaşandığını ortaya koymuştur.⁹ 2001 yılında yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre, hayatı boyunca eşinden en az bir kez fizikî şiddet gören kadınların oranı Türkiye geneli örnekleminde % 35, Doğu Anadolu Bölgesi örnekleminde % 40 olarak tespit edilmiş,¹⁰ her on kadından dokuzunun dayığı haklı görmediği,¹¹ şiddet görenlerin % 49'unun bundan kimseye söz etmediği, Doğu ve Güneydoğu'da bu oranın % 63'e çıktığı tespit edilmiştir.¹² 2013 yılında üç

→

Aile, Şiddet ve Kadın Sığınma Evleri”, *Günümüz İslam Toplumlari ve Problemleri Sempozyum Bildirileri Kitabı*, ed. Salih Öz- Recep Vardi (Bozok Üniversitesi Akademi Tizit Yayınları 2015), 71-74.

⁶ Azad Moradian, “Domestic Violence against Single and Married Women in Iranian Society”. The Chicago School of Professional Psychology, erişim: 22 Eylül 2018. <http://www.academia.edu>

⁷ Nuran Güler - Hatice Tel, Fatma Özkan Tuncay, “Kadının Aile İçinde Yaşanan Şiddete Bakış”, *C. Ü. Tıp Fakültesi Dergisi* 27/2 (2005), 51-56 (ICN. Nurses, always there for you: United against violence, International Nurses Day 2001, Anti-Violence Tool Kit. 2001)'den naklen.

⁸ Kjaerum, *Violence Against Women: An EU Wide Survey*, Publications Office of the European Union (Luxembourg 2015), Önsöz, 3.

⁹ *Aile İçi Şiddetin Sebep ve Sonuçları* (Ankara: T.C Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Yayın no: 86, 1995).

¹⁰ Ayşe Gül Altınay - Yeşim Arat, *Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet* (İstanbul: Metis Yayınları), 79.

¹¹ Altınay - Arat, *Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet*, 73, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu tarafından Türkiye çapında yapılan araştırmada, şiddete maruz kalanların büyük oranda şiddeti kavramsal olarak normal gördükleri (bk. Aile İçi Şiddetin Sebep ve Sonuçları, 1995, 158) tespit edilmiştir. Hindistan'da 1998-1999 yıllarında yapılan araştırmada ise evli kadınların %56'sı (Merry 2006, 159), Mısır'da % 80'i (Heise and Garcia-Moreno 2002, 95); Bangladeş, Etiyopya, Peru, Samoa, Tayland ve Tanzanya'da %70'i (Garcia-Moreno vd. 2005, 39) şiddeti meşrû gördükleri sonucuna ulaşılmıştır. Ancak yapılan son araştırmalarda, ülkemizde elde edilen sonuçlara göre kadınların %90'ı şiddeti meşrû görmemektedir. (A.g.e. 74) Bu durum, kadınların bu konuda giderek bilinçlendikleri şeklinde yorumlanabilir.

¹² Altınay - Arat, *Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet*, 59.

aylık bir zaman diliminde, aile için şiddet araştırması sonuçlarına göre toplam 49 maktülden 29'u kadın, 20'si erkektir.¹³

Bu konuda yapılan diğer çalışmaları zikredip örnekleri çoğaltmak mümkündür. Neticede bütün bunlar kadına şiddetin belli bir dinî kesimin veya coğrafyanın değil aslında insanlığın “müşterek problem”i olduğunu göstermektedir.

Esasen kadına şiddet dünyada “nefret suçu” olarak da nitelendirilmektedir. Daha çok hislerini sözlü olarak ifade edemeyen, problemlerini konuşup muhatabını ikna ederek çözemeyen, bunları aklıyla değil de kaba kuvvetle çözeceğini sanan kişiler şiddete başvurmaktadır. Bu sebeple biz çalışmamızı yukarıda zikrettiğimiz şiddet türlerinden “kadına dayak atma” konusu ile sınırlı tutacak ve meselenin Kur’ân’da, Sünnet’te ve Hz. Peygamber sonrası gelenekte nasıl değerlendirildiği üzerinde duracak, son kısımda sorunun temel sebepleri, sonuçları ve çözüm tekliflerimizle bahsimizi tamamlayacağız. Zira bu mesele gündeme geldiğinde Nisâ sûresinin 34. âyeti, bağlamından koparılıp indiği toplumun şartları dikkate alınmadan, konuya dair diğer âyet ve hadislerle birlikte değerlendirilmeden ve âyette altı çizilen “nüşûz sorunu” göz ardı edilerek referans alınmakta, bu vesile ile İslâm’a saldırmak isteyen kesimler de kadınlar aleyhine yorumladıkları bu âyete dayanmaktadırlar. Söz konusu eleştiri ve saldırıları bertaraf etmek için ilerleyen sayfalarda ayrıntılı bir şekilde ele alacağımız nüşûz problemini çözmeden “İslâm’da kadını dövme yoktur” deyivermekle ya da “hafifçe de olsa Kur’ân ve Sünnet kadını dövmeyi mubah saymaktadır” demekle mesele halledilmiş olmamaktadır. Bu sebeple meselenin çok yönlü olarak ele alınması gerekmektedir. Ayrıca tek eşliliğe, evlilik ve nikâh dışı ilişkilerin haram olduğuna inanan ve buna göre bir hayat tanzim etmeye çalışan müslümanları, Batının cinsellik konusunda daha serbest davranan kesimi ile mukayese ederek değerlendirmek isabetli değildir. Aynı şekilde, Batıda ortaya çıkan aile ilgili sorunların genelleştirilerek müslümanlar üzerinden tartışılması ve meselenin Batılı gözüyle algılanıp pek çok şeyi psikolojik vb. şiddete dâhil edilmesi tutarlı bir bakış açısını yansıtmamaktadır.¹⁴

Esasen problem, ataerkil bir toplum içinde kadının miras dâhil, hiçbir hakkının olmadığı, ya da çok az haklara mâlik olduğu Câhiliye dönemi şartlarını ve onlara karşı geliştirilen çözümleri, bu konudaki âyet ve hadisleri günümüzün algı ve değer yargılarıyla değerlendirmekten de kaynaklanmaktadır. Başka bir ifade ile Câhiliye dönemini yaşamış ve İslâm’la yeni tanışan ilk müslümanların geçirdikleri değişim sürecini dikkate almadan, o dönemin şart, âdet ve değer yargılarını, kadın hakları ve feminizm gibi anlayışların zihinlere hâkim olduğu günümüzün anlayışıyla değerlendirmeye çalışmak bizi yanıltıcı sonuçlara götürebilir. Zira Allah ve Resûlü, yaşanan bir problemi tedricî olarak çözme noktasında emir ve

¹³ Bk. Mücahit Gültekin - Meryem Şahin, *Türkiye’de ve Dünyada Kadına Şiddet* (İstanbul: Sosyal Ekonomik ve Kültürel Araştırmalar Merkezi SEKAM 2015), 44.

¹⁴ Bu konuda bk. Saffet Köse, *Genetiğiyle Oynanmış Kavramlar Aile Medeniyetinin Sonu* (Konya: Mehir Vakfı, 2014), 323-325.

tavsiyelerde bulunmuş; mü'min erkekler, olgunlaştıkça kadınlara davranış noktasında da belli bir kıvama gelmişlerdir.

1. Kur'ân'a Göre Kadına Davranış Biçimi ve Kadının Dövülebileceği İddiasının Tahlili

İslâm'la örf arasında kararsız kalan, İslâmî edep konusunda ciddi sıkıntıları olan, nefis terbiyesini ve hâkimiyetini gerçekleştirememiş bazı müslüman fertlerin, eşlerine şiddet uygulaması ve bunu meşrûlaştırmak için kendi hatalarına dinden referanslar bulmaya çalışmaları kabul edilebilir bir durum olmadığı gibi, ayrıca Allah ve Resûlû'ne açık bir iftiradır. Meselâ *nüşûzü* ortadan kaldırmak için birtakım tedbirlerden bahseden Nisâ sûresinin 34. âyeti ile bazı hadisler bazı kesimlerce kocanın eşini dövülebileceğine delil olarak gösterilmektedir. Hâlbuki mezkûr âyet, klasik dönem müfessirleri ile bazı çağdaş müslüman âlimler arasında farklı yorumlara tâbi tutulmuştur. Gerek Sünnî gerek Şîî selef ulemâsı, bu âyette geçen "idribühünne" fiiline *nâşize* kadının "hafifçe dövülebileceği" anlamını vermişlerdir. Çağdaş bazı âlimler ise âyetin siyak ve sibakını, Resûl-i Ekrem'in uygulamasını dikkate alarak âyetteki ilgili kelimeye "geçici olarak ondan ayrılın ya da yatağınızda yalnız bıraktığınız kadının üstüne gitmeyip karar vermesi için rahat bırakın" gibi anlamlar vermişlerdir.¹⁵ Hz. Peygamber'in hadislerinde, "eşini dövenlerin hayırlı insanlar olmadığı" ¹⁶ yönünde çok ağır uyarıların bulunması, ümmeti için en güzel örnek olan Resûlullah'ın (a.s.) kadınlara nazik ve iyi davranılmasını emretmesi,¹⁷ kişinin eşini dövdükten sonra gece onunla birlikte olmasının insanî olmadığı yönündeki ikazları,¹⁸ söz konusu âyetin nasıl anlaşılması ve erkeklerin eşlerine karşı nasıl davranması gerektiği konusunda Nebevî yolu ortaya koymaktadır.¹⁹

Barış dini olan İslâm'da, değil sadece kadınlara, bütün varlıklara karşı - Allah'ın yarattığı varlıklar olması sebebiyle- sevgi ve merhametle davranmak temel bir ilkedir; zira Allah Teâlâ kullarına karşı son derece şefkatli ve merhametlidir.²⁰ Allah Teâlâ; huzur bulmanız,²¹ sükûnete kavuşmanız için kendi nefislerinizden eşler yarattı²² buyurarak nimetlerine karşılık şükredilmesini, nimetlerinin Allah'ın kullarına fazlı olduğunun takdir edilmesini emretmektedir.²³ Ayrıca Allah, eşler arasına "sevgi ve merhamet koyduğu"nu beyan ederek aile geçiminin ve huzurun, sevgi ve birbirine merhamet temeline dayanması gerektiğine işaret etmektedir. Bu çerçevede Allah Teâlâ "*Kadınlarla iyi geçinin. Eğer onlardan hoşlanmazsanız (biliniz*

¹⁵ Vakfı's-Süleymaniyye Merkezü Ebhâsî'd-dîn ve'l-fitra. "en-Nüşûz fi'l-Kur'âni'l-kerîm", erişim: 18 Haziran 2018, <http://www.hablullah.com/?p=3201>.

¹⁶ Ebû Dâvûd, "Nikâh" 42; İbn Mâce, "Nikâh" 5; İbn Kesîr, *Tefsîr*, 5: 172.

¹⁷ Buhârî, "Edeb", 90, 95; Müslim, "Fezâil", 70; Dârimî, "İsti'zan", 65.

¹⁸ Buhârî, "Nikâh", 93.

¹⁹ Resûlullah'ın (s.a.v.) hiçbir kadına el kaldırmadığına dair bk. Ebû Dâvûd, "Edeb", 4; İbn Mâce, "Nikâh", 5; Nesâî, "Aşretü'n-nisâ", 61; Dârimî, "Nikâh", 34.

²⁰ en-Nahl 16/7.

²¹ er-Rûm 30/21.

²² en-Nahl 16/72.

²³ en-Nahl 16/14.

ki) Allah'ın hakkınızda çok hayırlı kılacağı bir şeyden de hoşlanmamış olabilirsiniz"²⁴ buyurarak geçimli ve uyumlu olmanın lüzumuna ve beşerî münasebetlerdeki en temel esasa vurgu yapmış olmaktadır. Âyet²⁵ ve hadislerde ailenin geçiminde erkekler öncelikli olarak sorumlu tutulmuştur. Mutluluğun aile içinde aranması noktasında Resûl-i Ekrem, en hayırlı kişinin hanımına karşı en iyi davranan olduğunu, bu hususta kendisinin ehline en iyi biçimde davrandığını vurgulamıştır.²⁶ Allah Resûlü, salih kadınlarla ilgili olarak "*Sana kişinin sahip olduğu hazinenin en hayırlısını haber vereyim mi? Baktığında sende sevinç uyandıran, emrettiğinde itaat eden, sen evde değilken namusunu koruyan (eşin olan) kadındır*"²⁷ buyurmuş, dahası, salih kadının "dünyada elde edilebilecek en hayırlı değer" olduğuna dikkat çekmiştir.²⁸

Ancak ideal olan gerçekleşmeyip aile içinde gerek erkek gerekse hanımdan kaynaklanan nüşûz ve geçimsizliğin ortaya çıkması durumunda nasıl hareket edileceğine dair Kur'ân ve Sünnet bir takım prensip ve usuller belirlemiştir. Bunlar bizi dolaylı olarak ilgilendirdiğinden, bu çalışmamızda asıl olarak nüşûz durumunda "kadınların dövülebileceği" şeklinde yorumlanan "...Başkaldırmasından endişe ettiğiniz kadınlara (önce) öğüt verin, (fayda etmezse) onları yataklarda yalnız bırakın ve (bunlarla yola gelmezlerse te'dîb maksadıyla hafifçe) dövün/²⁹onları evden uzaklaştırın. Eğer size itaat ederlerse artık onların aleyhine başka bir yol aramayın; çünkü Allah yücedir, büyüktür"³⁰ mealindeki Nisâ sûresinin 34. âyetinin aşağıda sebab-i nüzûlünü, âyetin mensûh olup olmadığını, âyette geçen anahtar kavramlardan olan nüşûz ve darbın nasıl yorumlandığını ve buna bağlı olarak vârid olan hadisleri tahlil edeceğiz.

Mezkûr âyetin sebab-i nüzûlü ile ilgili olarak Mukâtil'in (ö. 150/767) ve Vâhidî'nin (ö. 468/1076) naklettiklerine bakılırsa bu âyet ensârdan Sa'd b. Rebî' ve eşi Habîbe bint Zeyd b. Ebî Zühayr hakkında nâzil olmuştur. Kocasına isyan etmesi (nüşûz) üzerine Sa'd b. Rebî' hanımına vurmuş, eşraftan olan babası kızı Habîbe ile birlikte Resûlullah'a (a.s.) gidip durumu haber vermişlerdir. Resûl-i Ekrem aralarında kısasa hükmetmiş, ancak Cebrail'in (a.s.) ilgili âyeti getirmesi üzerine Allah Resûlü "*Biz bir şey istedik/bir şeye hükmettik, ancak Allah Teâlâ farklı bir hüküm verdi*" buyurarak kendi görüşünden rücû etmiştir.³¹ Ancak bu rivayete, karı

²⁴ en-Nisâ 4/19.

²⁵ en-Nisâ 4/34. âyette *kavvâmûn* kelimesiyle erkeklerin, eşlerini dikkatle koruyup gözettikleri, ailenin işlerinin sorumluluğunu üstlendikleri ve maişetini üzerine aldıkları için sorumlu yönetici, meşrû bir otorite sahibi ve aile reisi olduğu ifade edilmektedir.

²⁶ Tirmizî, "Menâkıb", 63; İbn Mâce, "Nikâh", 50; Dârimî, "Nikâh", 55.

²⁷ Ebû Dâvûd, "Zekat", 33; Nesâî, "Nikâh", 14.

²⁸ Nesâî, "Nikâh", 15; İbn Mâce, "Nikâh", 5.

²⁹ Bazı meallere göre

³⁰ en-Nisâ 4/34. Âyette doğrusu "hafifçe" kelimesi geçmemektedir; ancak hadisler bu âyeti aynı anlama gelen "gayr-i müberrih" kelimesi ile tefsir ve tahdid etmiş, bundan dolayı müfessir ve şârihlerin yorumlarında hep bu kayıt zikredilmiştir.

³¹ Hasan-ı Basrî'den mürsel olarak nakledilmiştir. Taberî'nin rivayeti de bunu desteklemektedir. Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr Taberî, *Câmiu'l-beyan fi te'vîli'l-Kur'ân*, thk. Ahmed Muhammed Şakir (Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, ty.), *Tefsîr*, 5: 37; Ebû'l-Hasen Ali b. Ahmed b. Muhammed b. Ali en-Nisâbü'rî Vâhidî, *Esbâbü'n-nüzûl*, thk. İsmâ b. Abdülmuhsin el-Hamidân (ed-Demâm: Dâru'l-İslâh,

- koca arasında adam öldürme dışında kısas olmayacağı şeklinde itiraz edilmiştir.³² Bu hususta Hz. Ali ile Hasan'dan gelen farklı rivayetler varsa da bunlardaki "ortak nokta", Hz. Peygamber zamanında ensârdan bir kadını veya kimliği belirtilmeyen bir hanımı kocasının dövdüğü, onun, bu durumu Resûlullah'a şikâyet ettiği, bunun üzerine ilgili âyetin indiğidir.³³

Sadedinde olduğumuz âyette sıralanan üç tedbir, *nüşûz* gerekçesine bağlandığına göre darb meselesi, -ister "dövme" isterse "evden uzaklaştırma" olarak yorumlansın- *nüşûz*den bağımsız olarak değerlendirilmemelidir. O hâlde önce anahtar kavram olan *nüşûz* üzerinde durmamız icap eder.

N-ş-z kökünden türeyen bu kelime sözlükte "dikleşme" ve "yükselme" gibi mânalara gelmektedir.³⁴ Kadının kocasına itaat etmemesine ve kocanın eşine eziyet etmesine *nüşûz* denilmektedir. İbn Abbas (ö. 68/687-88) *nüşûz* kavramını "eşin kocasının haklarını hafife alıp umursamaz davranması, kocasının sözünü dinlememesi" diye açıklamıştır.³⁵ Taberî (ö. 310/923) ise onu "kadınların kocalarına karşı üstünlük taslaması" ve "kocaya itaatsizlik" şeklinde tefsir etmiştir.³⁶ Râgıb el-İsfahânî (ö. 502/1108) de bu kelimeyi "kadının kocasına buğz etmesi, ona itaat etmeyip başkaldırması, kocasında değil başka birinde gözünün olması" diye izah etmiştir.³⁷ Beyzâvî (ö. 685/1286) ise bu kavramı "isyan" diye tefsir etmiştir.³⁸ İbn Manzûr (ö. 711/1311) gibi dilcilerle Kurtubî (ö. 671/1273), Neseî (ö. 710/1310) ve İbn Kesîr (ö. 774/1372) gibi müfessirler yüksek yere *nüşûz* dendiğini, dolayısıyla bu kelimenin "isyan ve kocaya itaatsizlik, büyükenip kocasını tahkir demek" anlamlarına geldiğini belirtmişlerdir.³⁹ Fahreddin er-Râzî'nin (606/1209) belirttiğine göre *nüşûz* sözle olabildiği gibi fiille de olabilir.⁴⁰ Muhammed Esed, *nüşûz*ü günümüzde "ruhî baskı" olarak tanımlanan, eşlerin

→

1992), 151, 152; Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Ensârî Kurtubî, *el-Câmiu li ahkâmi'l-Kur'ân*, thk. Abdürrezzâk el-Mehdî (Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-Arabî, 1418/1997), 5: 161.

³² Ebû'l-Kâsım Cârullah Mahmud b. Ömer b. Muhammed Zemahşerî, *Keşşâf an hakâiki gavâmizi't-tenzil ve uyûni'l-ekâvil fi vücûhi't-te'vil*, thk., ta'lik ve dirâse Adil Ahmed Abdülmevcûd, Ali Muhammed Muavvaz; şârik fi tahkik Fethi Abdurrahman Ahmed Hicâzî (Riyad: Mektebetü'l-Ubeykan, 1418/1998), 2: 67-68.

³³ Bk. Vâhidî, *Esbâbü'n-nüzûl*, 152; Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 5: 38.

³⁴ İbn Manzûr, *Lisânü'l-arab*, Cemalüddin Muhammed b. Mükerrrem İbn Manzûr, "nşz", *Lisânü'l-Arab* (Beyrut: Dâru'l-fikr, 1994), 5: 414.

³⁵ Ebû'l-Berekât Hafizüddin Abdullah b. Ahmed b. Mahmud Neseî, *Tefsîru'n-Neseî Medâriku't-tenzil ve medâriku't-te'vil* (Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1429/2008), 1: 251.

³⁶ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 8: 299.

³⁷ Ebû'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. Mufaddal Râgıb İsfahânî, *Mu'cemu müfredâti elfâzi'l-Kur'ân*, thk. Nedim Mar'aşlı (Beyrut: Dâru'l-fikr, ty.), 638.

³⁸ Ebû Saîd Nasîrüddin Abdullah b. Ömer b. Muhammed Beyzâvî, *Envârü't-tenzil ve esrârü't-te'vil* (Beyrut: Dâru's-sader, 1425/2004) 1: 217; Ebû Muhammed Bedreddin Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ el-Haneî Aynî, *Umdu'tü'l-kârî fi şerhi Sahîhi'l-Buhârî* (Beyrut: Dâru ihyâi türâsi'l-Arabî, t. y.), 20: 189.

³⁹ Neseî, *Tefsîr*, 1: 251; İbn Manzûr, "nşz", *Lisânü'l-arab*, 5: 414; Nitekim Kurtubî "Nüşûz 'isyan' demek olup yüksek yer anlamına gelen 'neşz' kelimesinden alınmıştır" der. Bk. Kurtubî, *el-Câmiu li ahkâmi'l-Kur'ân*, 5: 163; Ebû'l-Fidâ İsmâil b. Ömer İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-azîm* (Beyrut: Dâru'l- kütübî'l-ilmîyye, 1421/ 2000), 4: 24.

⁴⁰ Ebû Abdullah Fahreddin Muhammed b. Ömer Fahreddin Râzî, *Tefsîru'l-kebîr* (Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 2009), 10: 73. Nüşûzün diğer anlamları için bk. Hasan Ali Görgülü, *İslâm Hukukunda Eşler Arası Sorunlar ve Çözüm Yolları* (Isparta: Fakülte Kitapevi, 2005), 116-117.

birbirine karşı her türden “şuurlu kötü davranışı” şeklinde değerlendirmiştir.⁴¹ Çağdaş bazı araştırmacılar ise hem kadının hem de kocasının *nüşûz*ünü, “kadının kocasından, kocanın eşinden ayrılma isteği” olarak yorumlamıştır.⁴²

Nitekim Türkçe meallerde Nisâ sûresinin 34. âyetinde geçen *nüşûz* kavramına; başkaldırma,⁴³ itaatsizlik,⁴⁴ serkeşlik,⁴⁵ hırçınlık,⁴⁶ başına buyruk olma,⁴⁷ dik başlılık,⁴⁸ kötü davranış,⁴⁹ kötü niyet,⁵⁰ geçimsizlik,⁵¹ sadakatsizlik ve iffetsizlik⁵² gibi anlamlar verildiği gibi,⁵³ kalkıp gitme, bir süreliğine ayrılma anlamı da verenler olmuştur.⁵⁴

Sözünü ettiğimiz âyette *nüşûz* (başkaldırı) söz konusu olduğunda kocanın nasıl hareket etmesi gerektiği üzerinde de durulmaktadır. Dikkat çekicidir ki Kur’ân’da kadınlar ailedeki sorumluluklarını yerine getirip getirmemeleri bakımından “saliha” ve “nâşize” şeklinde ikiye ayrılmış ve Nisâ 34’te nâşize kadınları bu hâllerinden vazgeçirmek için onlara hangi tedbirlerin uygulanacağına temas edilmiştir. İlgili âyette aile hukukuna riayet etmeyen, kocasına başkaldıran, *nâşize* olma durumu söz konusu olan hanıma karşı, aile düzenini sağlamak ve ailede huzuru temin etmek için alınması gereken tedbirler “nasihat etmek”, “yatağı ayırmak”⁵⁵ ve “(hafifçe) dövmek” şeklinde sıralanmıştır.⁵⁶ Bu âyette *nüşûz* içindeki kadınlara uygulanacak “tedbirler” sıralanırken kullanılan vav harfi, *nüşûz*

⁴¹ Muhammed Esed, *Kur’ân Mesajı* (Gibraltar: Dar al-Andalus, 1993), 143, dipnot: 44.

⁴² Vakfî’s-Süleymâniyye Merkezü Ebhâsi’d-dîn ve’l-fitra. “en-Nüşûz fi’l-Kur’âni’l-kerîm”.
<http://www.hablullah.com/?p=3201>.

⁴³ Diyanet Vakfı, Meal, en-Nisâ 4/34, Mevduğı, Tefihümü’l-Kur’an (en-Nisâ 4/34)
http://www.kuranmeali.org/4/nisa_suresi/34.ayet, erişim: 06 Mart 2015; Adem Uğur, Meal(en-Nisâ 4/34) http://www.kuranmeali.org/4/nisa_suresi/34.ayet, erişim: 06 Mart 2015.

⁴⁴ İskender Ali, Meal (en-Nisâ 4/34), http://www.kuranmeali.org/4/nisa_suresi/34.ayet, erişim: 06 Mart 2015.

⁴⁵ Seyyid Kutub, Meal, en-Nisâ 4/34; Bayraktar Bayraklı, Meal, en-Nisâ 4/34; Hasan Basri Çantay, Meal, en-Nisâ 4/34.

⁴⁶ Süleyman Ateş, Meal (en-Nisâ 4/34), http://www.kuranmeali.org/4/nisa_suresi/34.ayet, erişim: 06 Mart 2015.

⁴⁷ Ahmet Tekin, Meal (en-Nisâ 4/34), http://www.kuranmeali.org/4/nisa_suresi/34.ayet, erişim: 06 Mart 2015.

⁴⁸ Suat Yıldırım, Meal (en-Nisâ 4/34), http://www.kuranmeali.org/4/nisa_suresi/34.ayet, erişim: 06 Mart 2015.

⁴⁹ Şaban Piriş, Meal(en-Nisâ 4/34), http://www.kuranmeali.org/4/nisa_suresi/34.ayet, erişim: 06 Mart 2015.

⁵⁰ Abdullah Parlıyan, Meal (en-Nisâ 4/34), http://www.kuranmeali.org/4/nisa_suresi/34.ayet, erişim: 06 Mart 2015.; Cemal Külünkoğlu, Meal (en-Nisâ 4/34), http://www.kuranmeali.org/4/nisa_suresi/34.ayet, erişim: 06 Mart 2015.

⁵¹ Elmalılı Hamdi Yazır, Meal (en-Nisâ 4/34), http://www.kuranmeali.org/4/nisa_suresi/34.ayet, erişim: 06 Mart 2015; Muhammed Esed, Meal (en-Nisâ 4/34),

http://www.kuranmeali.org/4/nisa_suresi/34.ayet, erişim: 06 Mart 2015; A. Fikri Yavuz, Meal (en-Nisâ 4/34), http://www.kuranmeali.org/4/nisa_suresi/34.ayet, erişim: 06 Mart 2015.

⁵² Yaşar Nuri Öztürk, Meal (en-Nisâ 4/34), http://www.kuranmeali.org/4/nisa_suresi/34.ayet, erişim: 06 Mart 2015.

⁵³ Mukayese için bk. http://www.kuranmeali.org/4/nisa_suresi/34.ayet/kurani_kerim_mealleri.aspx.

⁵⁴ Vakfî’s-Süleymâniyye Merkezü Ebhâsi’d-dîn ve’l-fitra. “en-Nüşûz fi’l-Kur’âni’l-kerîm”,
<http://www.hablullah.com/?p=3201>.

⁵⁵ Genellikle bundan maksat “aynı yatakta yatsalar da birleşme olmaması” şeklinde anlaşılmıştır.

⁵⁶ Taberî, *Câmiu’l-beyân*, 8: 302.

bakımından kadınlar farklı farklı olduğu için her bir kadına uygulanacak yöntemin de farklı olacağını gösterir.” Aile reisi sıfatıyla aile düzenini sağlamak, öncelikle kocanın görevidir. Sözünü ettiğimiz ilk iki tedbirde herhangi bir tartışma ve problem bulunmamaktadır.

Söz konusu âyette üçüncü tedbir olarak tavsiye edilen *idrîbûhünne* ifadesi, âlimler arasında -bilhassa günümüzde- oldukça tartışmalıdır. Tartışma konusu olan bu kelimenin alındığı kök *darabe* olup bu fiilin Arap dilinde “evde ikamet etmek”⁵⁸ “zorlamak ve zayıflatmak” anlamlarının yanında “düşkün bırakmak ve elem vermek”⁵⁹ gibi dikkat çekici anlamları da bulunmaktadır. Kur’ân’da ise bu kelimenin “misâl vermek”, “isnad etmek”,⁶⁰ “perde koymak”,⁶¹ “vazgeçmek”,⁶² “salmak, sarkıtmak”,⁶³ “(yol) açmak, (yol) tutmak”,⁶⁴ “örtmek, (duvar) çekmek”,⁶⁵ “layık olmak, çarpıtılmak, düşkünleştirmek”,⁶⁶ “çarpmak, sert vurmak”,⁶⁷ “ölüm esnasında kâfirlere eziyet etmek”,⁶⁸ “vurmak, dokunmak”,⁶⁹ “vurup kırmak”⁷⁰ ve “yolculuğa çıkmak”⁷¹ gibi anlamlarda kullanılmıştır.⁷² Bundan dolayı İslâm âlimleri, “darabe” kelimesinin biri hakikî, diğeri mecâzî olmak üzere iki farklı anlama geldiği üzerinde durmuşlardır. Bu fiilin Nisâ sûresinin 34. âyetinde mecâzî mânada kullanıldığını ileri sürenler, delil olarak Hadîd sûresi 13. âyetinde geçtiği şekilde “darabe” kelimesinin “uzaklaştırma” ve “ayrılık”, “uzağa gitme” ve “bilmemezlik ve tanımamazlıktan gelme” gibi anlamlarına dikkat çekmişlerdir.

İdrîbûhünne kelimesinin söz konusu âyette hakikî mânada kullanıldığı görüşünü benimseyenler⁷³ ise “*Âsan ile taşa vur!*”⁷⁴ mealindeki Sâd sûresinin 44. âyeti ile Muhammed sûresinin 27. âyetini delil almışlardır. Ancak onlar, dövmenin misvak vb. bir cisimle; yüzüne vurmamak, yaralamamak gibi şartlarla ve hadiste

⁵⁷ Muhammed Tâhir Muhammed b. Muhammed et-Tûnusî İbn Âşûr, *Tefsîrû't-tahrîr ve't-tenvîr* (Tunus: Dâru Tûnisiyye, 1984), 5: 44; Karaman vd., *Kur’ân Yolu*, Hayrettin Karaman - Mustafa Çağrırcı - İ. Kafi Dönmez - Sadrettin Gümüç, *Kur’ân Yolu Türkçe Meal ve Tefsir* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2006), 2: 60.

⁵⁸ Mehmet Okuyan, “Kadına Yönelik Şiddete Kur’ân’ın Bakışı”, *On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 23 (2007), 121.

⁵⁹ Luvis b. Nikola el-Ma’luf el-Yesui Ma’luf, *el-Müncid fi'l-lüğa ve'l-a'lâm* (Beirut: Dâru'l-Meşrik (Dâr el-Machreq, 1986), 449.

⁶⁰ ez-Zuhruf 43/17.

⁶¹ el-Kehf 18/11.

⁶² ez-Zuhruf 43/5.

⁶³ en-Nûr 24/31.

⁶⁴ Tâhâ 20/77.

⁶⁵ el-Hadîd 57/13.

⁶⁶ Âl-i İmrân 3/112.

⁶⁷ en-Nûr 24/31.

⁶⁸ el-Enfâl 8/50.

⁶⁹ el-Bakara 2/60.

⁷⁰ es-Sâffât 37/93.

⁷¹ en-Nisâ 4/101.

⁷² Okuyan, “Kadına Yönelik Şiddete Kur’ân’ın Bakışı”, 120-121.

⁷³ Ebû Ca’fer Ahmed b. Muhammed b. İsmail b. Yunus Nehhâs, *İ'râbü'l-Kur’ân*, nşr. Menşurât Muhammed Ali Beydun (Beirut: Daru'l-kütübi'l-Arabiyye, 1421/2000), 1: 213.

⁷⁴ el-A'raf 7/160.

ifade edildiği şekilde yaralamayacak ve iz bırakmayacak tarzda çok hafif olması⁷⁵ gerektiğini ifade etmişlerdir. Zira hadiste “*Yediğinizden eşlerinize yediriniz, giydiğiniz elbise kalitesinde onları giydürünüz, yüzlerine asla vurmuyunuz, kötü davranmayınız, onları evden atmayınız*”⁷⁶ buyurulmuştur.

Şu hâlde bu derece zengin bir anlam dünyasına sahip olan *darabe* fiilinin bu âyette hangi anlamda kullanıldığının iyi tespit edilmesi gerekir. Türkçe meallerde bu kelimeye genellikle klasik tefsirlerde verilen anlama uygun olarak mâna verilmiştir. Bir mukayese olması bakımından bunlardan bazılarını burada zikretmek faydalı olacaktır. Meselâ Elmalılı Hamdi Yazır, Muhammed Esed,⁷⁷ Hasan Basri Çantay, Süleyman Ateş, Diyanet İşleri Başkanlığı Meali (Eski), Türkiye Diyanet Vakfı Meali (komisyon) de dâhil hemen hemen bütün mealler “idribühünne” kelimesine “dövün” ya da “hafifçe dövün” anlamı vermişlerdir. Yaşar Nuri Öztürk, Bayraktar Bayraklı ve Cemal Külünkoğlu gibi meal yazarları ise bu kelimeye “onları evden uzaklaştırın, buldukları yerden başka bir yere gönderin” anlamını vermeyi tercih etmişlerdir. Ahmet Tekin ise ara bir çözümle “darabe” kelimesinin “vurma” anlamını muhafaza ederek “idribühünne” için “bir demet ot-çöple vurun” anlamını daha uygun görmüş, bu suretle dövmenin sembolik olduğuna işaret etmişse de⁷⁸ ot-çöple vurmanın bir faydasının olmadığı, buna dövme denmeyeceği de açıktır.

Klasik tefsirlerde ise genellikle bu kelimeye, kadına zarar vermeyecek şekilde “hafifçe vurun” anlamı verilmiş,⁷⁹ ayrıca *nüşûz*de bulunan eşe tatbik edilecek usûle temas edilmiştir. Aslına bakılırsa söz konusu âyette geçen “idribühünne” ifadesi emir olmayıp te’dîb amaçlı bir ruhsata işaret etmektedir.⁸⁰ İbn Abbâs (ö. 68/687-88) âyetteki hafifçe dövme ruhsatın kadının itaat etmesini sağlamaya yönelik olduğunu, itaat etmesi hâlinde kadını dövmenin caiz olmadığını belirtmiştir. Nitekim İbn Abbâs’tan başka, İkrime (ö. 105/723), Katâde (ö. 117/735), Hasan-ı Basrî (ö. 110/728), Said b. Cübeyr (ö. 94/713 [?]), Atâ (ö. 114/732) ve Şa’bî (ö. 104/722) gibi tâbiîn müfessirleri hep aynı görüşü beyan etmişler,⁸¹ bu âyette kastedilenin yaralamayacak şekilde “hafifçe vurma” olduğunu vurgulamışlardır. Hatta İbn Abbas’a “Hafifçe vurma (gayr-i müberrih) nasıl olur?” diye sorulduğunda o, “misvak gibi bir cisimle çok hafif vurma” cevabını vermiş, aynı yorum Atâ gibi müfessirlerden de nakledilmiştir.⁸² İbn Hacer (ö.872/1499);

⁷⁵ Müslim, “Hac”, 147; Tirmizî, “Radâ”, 11; Ebû Dâvûd, “Menâsik”, 56; İbn Mâce, “Nikâh”, 3; “Menâsik”, 84.

⁷⁶ Ebû Dâvûd, “Nikâh”, 40; İbn Mâce, “Nikâh”, 3.

⁷⁷ Esed, *The Message of The Qur’ân*, 108.

⁷⁸ Tekin, Meal (Nisâ 4/34), erişim: 06 Mart 2015, http://www.kuranmeali.org/4/nisa_suresi/34.ayet/kurani_kerim_mealleri.aspx.

⁷⁹ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 5: 67; İbn Kesîr, *Tefsîr*, 4: 26; Râzî, *Tefsîr*, 10: 75; Beyzâvî, *Tefsîr*, 2: 185; Muhyissünne Ebû Muhammed el-Hüseyn b. Mes’ud Begavî, *Tefsîr*, thk. Hâlid Abdurrahman (Beyrut: Dâru'l-ma'rife, ty), 1: 423; Neseî, *Tefsîr*, 1: 251; Zemahşerî, *Keşşâf*, 2: 70; Şevkânî, *Tefsîr*, 1: 532.

⁸⁰ Nehhâs, *l'râbü'l-Kur’ân*, 1: 213.

⁸¹ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 8: 313-314; Beyzâvî, *Tefsîr*, 2: 185.

⁸² Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 8: 314; İbn Ebî Hâtim, *Tefsîr*, 3: 943-944.

te'dîb, eşler arasında nefrete sebep olmayacak ve ifrata varmayacak tarzda çok hafif bir vurma ile olmalı yorumunda bulunmuştur.⁸³

*Nüşûz*de bulunan, huysuz eşle ilgili olarak Mücâhid (ö.103/721), "Başkaldıran eşe, kocası önce, "Allah'a karşı gelmekten sakın, onun bu konudaki emrine itaat et!" şeklinde güzelce nasihatte bulunur, bunun bir faydası görülmezse yatağını ayırır veya aynı yatakta birlikte olmaktan uzak durur, bundan da müsbet netice alamazsa onu incitmeyecek şekilde misvak büyüklüğünde bir cisimle kadının kaba yerlerine hafifçe vurur" şeklinde görüş beyan etmiştir.⁸⁴ İbn Abbas'a göre yatağı ayırmaktan maksat, kişinin eşiyle karı-koca olmayı terk etmesidir.⁸⁵ İbn Abbas, Süddî (ö. 127/745), Dahhâk (ö. 105/723), İkrime gibi müfessirler "Kocası eşiyle konuşmayı da terk eder" demişlerdir. Ancak ilk iki metot fayda vermezse diğerleri tatbik edilir.⁸⁶ İmam Şâfiî'ye göre (ö. 204/820) koca, eşine "Benim senin üzerindeki hakkım, bana itaat⁸⁷ etmelidir; itaatsizlikten vazgeç, bana itaat etmen farzdır" diye nasihatte bulunur, vazgeçmezse yatağını ayırır ve onunla konuşmaz, eşi kendisini seviyorsa zaten nüşûzdan vazgeçer, bu da fayda vermezse ona hafifçe vurur; ancak dövmemek daha uygundur" diyerek dövme fiilini tasvip etmediğini belirtmiştir.⁸⁸ Kocasını gerçekten seven kadına bunun ağır geleceği, hatasını anlayıp nüşûzden vazgeçeceği düşünülmüştür. Taberî (310/922), bu âyetle Allah Teâlâ'nın, erkeklere eşlerini evlerinde tutmaları için çaba göstermelerini emretmiş olduğunu belirttiikten sonra, dövmenin gerekçesi olarak kadınların görevlerini yerine getirmemelerini gösterir.⁸⁹ İbn Kesîr (ö. 774/1372) de amacın ıslah ve te'dîp olduğunu, bu durumun daha iyi yetişmesi için hocanın öğrencisini dövmesine benzediğini belirtir.⁹⁰ Kocanın eşini misvak gibi bir şeyle, gözdağı vermek için hafif bir şekilde dövmesi,⁹¹ aslında bunu gönülsüz olarak yaptığını da gösterir. Dahası bazı müfessirlere göre buradaki vurma "sembolik"tir.⁹² Ancak dövmenin İslâm'ın bir emri olmayıp ibaha ifade ettiğinin, dövme fiiline ancak nüşûz vâki olduğunda son çare ve ümit olarak başvurulabileceğini, ileride ele alınacağı üzere bu ruhsatın kötüye kullanılması sebebiyle Hz. Peygamber tarafından dayak, İslâm'ın sevgi, merhamet ve şefkat anlayışına zıt olduğundan yasaklandığının unutulmaması gerekir.

Diğer taraftan bazı eski müfessirler bu âyette geçen "idribühünne" kelimesine "dövünüz" anlamı verseler de bunun bir emir değil *ibâha* (serbestlik)

⁸³ Ebü'l-Fazl Ahmed b. Ali el-Askalânî İbn Hacer, *Fethu'l-bârî şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, thk. Abdülaziz b. Abdullah b. Bâz (Beyrut: Dâru'l-fıkr, 1416/1996),10: 379.

⁸⁴ Begavî, *Tefsîr*, 1: 423.

⁸⁵ İbn Kesîr, *Tefsîr*, 4: 25.

⁸⁶ Şevkânî, *Tefsîr*, 1: 461; İbn Kesîr, *Tefsîr*, 4: 25.

⁸⁷ Mutlak itaat, ancak Allah'adır. Kadının kocasına itaatının, onun Allah'a itaat etmesiyle mukayyet olduğu açıktır.

⁸⁸ İbn Kesîr, *Tefsîr*, 10: 73.

⁸⁹ Taberî, *Tefsîr*, 8: 313.

⁹⁰ Kurtubî, *Tefsîr*, 5: 172.

⁹¹ Ebû Bekir Ahmed b. Ali er-Râzî Cessâs, *Ahkâmü'l-Kur'ân* (Beyrut: Dâru ihyâi türâsi'l-Arabî, 1405/1984), *Kur'ân*, 3: 150; Ebû Muhammed Abdü'l-Hak İbn Atiyye, *el-Muharrerü'l-vecîz*, thk. Abdü's-Selâm Abdü's-Şâfiî (Beyrut: Dâru'l-kütübü'l-ilmîyye, 1422), 2: 48.

⁹² Karaman vd., *Kur'ân Yolu*, 2: 60.

içerdiğinin altını çizmişler ve eşini dövme için ağır şartlara bağlamışlardır. Meselâ tâbiîn müfessirlerinden Atâ (ö. 114/732) kadın, erkeğin namusunu lekeleyecek bir davranışta bulunmayıp kocasına karşı sadece dik başlılık ve isyan içinde ise kocasının onu dövemeyeceğini, ancak ona karşı öfkesini ortaya koyabileceğini belirtmiştir. Ebû Bekir İbnü'l-Arabî'nin (ö. 543/1148) kaydettiğine göre Atâ, yukarıda da ifade edildiği üzere, bu âyette geçen dövmenin *ibâha* ifade ettiğini, ayrıca bu konudaki hadislerden hareketle *kerâhet* (kötü ve çirkin) olduğunu tespit ederek “kocanın eşini dövme hakkının olmadığı” neticesine ulaşmıştır.⁹³ Çağdaş müfessirlerden İbn Âşûr'a göre mezkûr âyet ve ilgili hadisler, farklı durumlara göre farklı hükümler getirmektedir. Ona göre de âyetteki “dövünüz” kelimesi emir anlamında olmayıp *ibâha* ifade etmektedir. Bunlardan çıkan sonuç, koca, sınırı aşmadan ve *nâşize* olan eşine zarar vermeden tamamen ıslah amaçlı olarak ona hafifçe vurabileceğidir. İbn Âşûr'a (ö. 1394/1973) göre, kocanın bu tedbiri yerinde kullanmayıp aşırı gitmesini önlemek için dövme salahiyeti kocanın elinden alınıp resmi bir otoriteye de verilebilir. Ayrıca resmi otoritelerce eşini döven kocalarının cezalandırılacağı ilan edilir.⁹⁴

Müfessirlerin neredeyse tamamının benimsediği yoruma katılmayan bazı çağdaş araştırmacılar ise âyette hanımın *nüşûzüne* karşı kocanın uygulayacağı tedbirlerde önce “nasihat ediniz”, fayda göremezseniz sonra “yatakları ayırıp onları yalnız bırakınız” emrinden sonra *idribûhünne* kelimesine “dövünüz” mânasının verilmesinin uygun düşmediğini, bu sebeple söz konusu kelimenin “eşinizden geçici süre ayrılınz” anlamının daha münasip olduğunu ifade etmişlerdir.⁹⁵ Nitekim âyetin devamında size itaat ederlerse buyurulduğunu, döverek ve ikrah altında sağlanan itaate ise Arapçada itaat denmediğini belirtmişlerdir.⁹⁶ Onlar bu görüşlerine Allah Resûlü'nün ifk hâdisesinde Hz. Âişe'yi darb yerine onu bir süreliğine babasının evine göndermesini delil olarak kullanmışlardır. Ayrıca mezkûr âyetin, kocaya eşini dövme hakkını verdiği şeklinde yorumlanamayacağını savunanlar, eşini dövme yasaklayan, eşini dövenleri “hayırsız” olarak niteleyen, kocanın eşine karşı güzel davranmasını emreden hadisleri⁹⁷ delil almışlar, bu yöndeki hadisleri kadının dövülebileceğine izin veren rivayetlerden daha sahih görmüşlerdir.⁹⁸ Dahası bu konudaki rivayetleri te'vîl edenler ya da reddedenler de bulunmaktadır.⁹⁹ Keza mezkûr kelimeyi, “dövme” değil te'dîb amaçlı “yatağı ya da evi ayırma” şeklinde yorumlayanlar, bu âyette sözü edilen serkeşlik/karşı gelmenin bir suç olmadığını, dolayısıyla suç olmadan

⁹³ İbn Âşûr, *Tefsîrû't-tahrîr ve't-tenvîr*, 5: 43-44; Muhammed b. Abdullah Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, *Ahkâmü'l-Kur'ân* (Beyrut: Dâru'l-kütübü'l-ilmiyye, 1424/ 2003), 1: 467-468; Karaman vd., *Kur'ân Yolu*, 2: 60

⁹⁴ İbn Âşûr, *Tefsîrû't-tahrîr ve't-tenvîr*, 5: 44.

⁹⁵ Bayraktar Bayraklı, Y. Nuri Öztürk gibi meal yazarları Nisâ sûresinin 34. âyetinin mealini verirken bu mânayı benimsemişlerdir.

http://www.kuranmeal.org/4/nisa_suresi/34.ayet/kurani_kerim_mealleri.aspx

⁹⁶ Bayındır, “Darbü'z-zevce”, <http://www.hablullah.com/?p=2945>.

⁹⁷ Tirmizî, “Radâ` 11; Ebû Dâvûd, “Sünnet”, 15; İbn Mâce, “Nikâh”, 50.

⁹⁸ Karaman vd. *Kur'ân Yolu*, 2: 59.

⁹⁹ İbn Âşûr, *Tefsîrû't-tahrîr ve't-tenvîr*, 5: 44.

ya da suç sabit olmadan ceza uygulanmayacağını, aksi takdirde bunun zulüm olacağını savunmuşlardır.¹⁰⁰

Diğer yandan Nisâ sûresinin 34. âyetinin mensûh olduğuna dair kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Bu sebeple mezkûr âyet muhkem olup hükmü sabittir. Nitekim Münâvî'nin (ö.1031/1622) kaydettiğine göre, Resûlullah'ın dövme yasaklamasının, dövmeye izin veren âyetten önce olduğunu iddia eden âlimler de vardır. Sonra erkeklere bu hususta sabır, tahammül ve hafifçe dövme tavsiye edilmiştir.¹⁰¹ Ayrıca Allah Resûlü'nün "bu konudaki söz ve uygulamaları", toplumun ıslahı ile birlikte değişiklik arz etmiş olup Kur'ân'ın ilgili âyetinin Sünnet tarafından *neshi* söz konusu değildir. Resûl-i Ekrem'in mevzumuza dair söz ve uygulamalarının, ilgili âyetin yerelliğini ve kültürel bağlamını açıkladığı da ileri sürülmüştür.¹⁰² Bu yorumu benimseyenlere göre Kur'ân'ın Hz. Peygamber'in örfe¹⁰³ göre hükmetmesine dair emri dikkate alındığında onun bazı uygulamalarının,¹⁰⁴ yaşadığı dönemin örfünün bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Netice olarak kocanın kendisine başkaldıran eşini te'dîb etmesini, Allah Resûlü'nün içinde yaşadığı toplumun şartlarına göre değerlendirmek¹⁰⁵ ve öncelikle nüşûzü ortadan kaldırmaya çalışmak gerekir.

Buraya kadar kaydettiklerimizden bu hususta üç farklı görüşün ortaya çıktığı görülmektedir:

- a. Nüşûzdan vazgeçirmek ve te'dîb için hafif olmak şartıyla nâşize olan kadının dövülebileceği,
- b. Âyette ifade edilen dövmenin sembolik olduğu,
- c. "Darabe" fiilinin ilgili âyette dövme mânasında kullanılmadığı ve âyetin kocaya hanımını dövme hakkı tanınmadığı.

Kanaatimizce söz konusu âyette, *nüşûz* hâlindeki eşe ne yapılacağı ile ilgili bir dizi tedbir tavsiye edilmiş ve eşlerden birinin huysuzluğu sebebiyle kavga, aile içi şiddet, zina, yuvanın bozulması, çocukların perişan olması gibi vahim sonuçların doğmaması için uygulanabilecek bazı yöntemler sıralanmıştır. Ancak unutulmamalıdır ki, çoğu müfessirin tercihi dikkate alınarak söz konusu âyette geçen *idribûhünne* kelimesi "onları dövünüz" diye yorumlansa bile, bu tedbir kocanın eşini dövmesi bütün umutların bittiği yerde "son bir çare" olarak

¹⁰⁰ Okuyan, "Kadına Yönelik Şiddete Kur'ân'ın Bakışı" 122; Yunus Vehbi Yavuz, *Kur'an'da Kadın Hak ve Özgürlüğü* (İstanbul: Bayrak Yayınları, 1999), 105-106.

¹⁰¹ Zeynüddin Muhammed Abdurrauf Münâvî, *Fezû'l-kadîr* (Mısır: el-Mektebetü'l-ticâriyyeti'l-kübrâ, 1356/1937), 6: 409.

¹⁰² Karaman vd., *Kur'ân Yolu*, 62.

¹⁰³ Örfе dair âyetler için bk. el-Bakara 2/178, 236, 241; Âl-i İmrân 3/110; 114; en-Nisâ 4/6; et-Tevbe 9/112.

¹⁰⁴ "Müslümanların güzel gördüğü şey, Allah katında da güzeldir. Müslümanların kötü gördüğü şey, Allah katında da kötüdür" (Müsned, 3: 505) mealindeki hadislerin varlığı dikkat çekmektedir. Ebû Süfyân'ın karısı Hind, kocasının cimriliğinden şikâyet edip gizlice onun parasından alıp alamayacağını sorduğunda Hz. Peygamber'in "*Mâruf üzere sana ve çocuğuna (bir rivayette çocuklarına) yetecek kadar alabilirsin*" (Nesâî, "Kudât", 31; Dârimî, "Nikâh", 54) buyurması, örfün Sünnet'teki delilleri arasında zikredilmiştir.

¹⁰⁵ Bu konudaki daha geniş bir değerlendirme için bk. Görgülü, *İslâm Hukukunda Eşler Arası Sorunlar ve Çözüm Yolları*, 143.

gösterilmiştir. Bu ise durup dururken keyfi olarak uygulanabilecek bir şey olmayıp bununla isyan içindeki kadının ıslahı, yuvada huzurun ve geçimin sağlanması hedeflenmiştir. Şu hâlde Kur'ân'ın buradaki temel maksadının aileyi korumak, yuvada mutluluğu sağlamak ve ailenin dağılmasını önlemek olduğu unutulmamalıdır. Bu durum, kalbi duran kişiye önce kalp masajının yapılmasına, bu işlem hastayı hayata döndürmüyorsa son bir umut olarak ona elektro-şok uygulanmasına benzetilebilir. Öyle ki misvak gibi küçük bir cisimle, çok hafif tarzda ya da sembolik bir vuruşla da olsa, kocasına başkaldırıp “psikolojik şiddet” uygulayan kadın üzerinde şok etkisi yaparak son bir ikazla bu tutumunu terk etmesi hedeflenmiştir.

Bu noktada “Ailede huzursuzluk sırf kadından mı kaynaklanır ya da erkeğin de nüşûzü olamaz mı?” sorusu akla gelmektedir. Hemen belirtelim ki Nisâ sûresinin 128. âyetinde “erkeğin nüşûzü”nden bahsedilmesi¹⁰⁶ bu soruları haklı çıkarmaktadır. Bundan dolayı Taberî; kocanın nüşûzünü, eşine karşı üstünlük kompleksine girmesi; yaşını, güzel olmayışını vb. ileri sürerek onu kerih görmesi şeklinde izah etmiştir.¹⁰⁷ Zemahşerî ise bunu kocanın hanımından yüz çevirmesi, nafakasını temin etmemesi, aralarında olan sevgi ve merhameti kesmesi, ona darb vb. yollarla eziyet etmesi; yaşını, güzel olmayışını, huyunu ya da fiziki durumunu bahane ederek hanımından yüz çevirmesi şeklinde yorumlamıştır.¹⁰⁸ İbn Kudâme kocanın nüşûzünü, hanımın hastalığı, yaşlılığı vb. sebeple kocanın ondan yüz çevirmesi olarak değerlendirmiştir.¹⁰⁹ Kurtubî ise eşini dövmesi ve ona eziyet etmesi olarak izah etmiştir.¹¹⁰ Aslına bakılırsa Kurtubî'nin bu yorumu, kadına şiddeti gayr-i meşru hâle getirmektedir. Ayrıca “Kadının nüşûzünün erkeğe, erkeğin nüşûzünün kadına vurması” şeklinde bir yorum makul gibi görünse de cinsiyetten ve fizikî yapıdan kaynaklanan şartlar ve olgular dikkate alındığında “kadının nüşûzü”, daha çok, kocasına başkaldırı şeklindedir. Şu hâlde Nisâ sûresinin 34. âyetini “size vururlarsa, siz de onlara vurun” şeklinde kısasa kısas olarak yorumlamak, âyetin siyak ve sibakı, sebab-i nüzûlü, Allah Resûlü'nün ve ashâbın ilgili âyete dair yorumları dikkatle alındığında isabetli gözükmemektedir. Netice olarak kocanın eşine karşı kötü davranması, haklarını yerine getirmemesi de zulüm olup yaptırımı muciptir. Erkeğin nüşûzü ya da erkeklerin/kocanın mazur kaldığı şiddet meselesi,¹¹¹ çalışmamızın hacmini zorlayacağından başka bir çalışmanın konusudur.

¹⁰⁶ “Eğer bir kadın kocasının geçimsizliğinden yahut kendisinden yüz çevirmesinden endişe ederse, aralarında bir sulh yapmalarında onlara günah yoktur. Sulh (daima) hayırlıdır...” (en-Nisâ 4/128).

¹⁰⁷ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 9: 267-267.

¹⁰⁸ Zemahşerî, *Keşşâf*, 12: 156.

¹⁰⁹ Muvaffakuddin İbn Kudâme Abdullah b. Ahmed İbn Kudâme, *el-Kâfi fî fıkhi'l- İmam Ahmed b. Hanbel*, thk. Muhammed Fâris, Misad Abdülhamid (Beyrut: Dâru'l- kütübî'l-ilmîyye, 1414/1994), 3: 93.

¹¹⁰ Kurtubî, *el-Câmiu li ahkâmî'l-Kur'ân*, 5: 163.

¹¹¹ Batıda ve Türkiye'de erkeklere eşi tarafından farklı biçimlerde şiddetin uygulandığına ve bunun giderek arttığına, hatta kadın ve erkeklerin birbirlerine aynı oranda şiddeti uyguladıklarına dair 2002 yılında Batıda yapılan bir araştırma için bk. bk. Gültekin - Şahin, *Türkiye'de ve Dünyada Kadına Şiddet*, 42-43.

Hulasâ, son ilâhî kitap olmasının tabîî bir sonucu olarak sadece belli bir çağa ve topluma değil, bütün çağlara ve mekânlara hitap eden Kur'ân'ın belli bir toplumu ve bu toplumun değerlerini esas almayacağı, vakianın da böyle olmadığı izahıtan vârestedir. Yarattığı kullarını her yönüyle en iyi bilen Allah Teâlâ olduğuna¹¹² göre Onun, kullarına yönelik emir ve tavsiyeleri, dünya ve ahirette mutlu ve huzurlu olabilmek için hayatî önemi haizdir. Kur'ân'ın emirlerini bu esaslar çerçevesinde değerlendirmek gerekir.

2. Resûlullah'ın Sünnetinde Kadına Davranış Biçimi ve Bu Husustaki Tavsiyeleri

Allah'ın muradını en iyi bilen ve Kur'ân'ı hem sözleriyle hem de yaşayışıyla (Sünnet) en iyi biçimde açıklayan kimsenin Kur'ân'ın kendisine indirildiği Allah Resûlü olduğunda şüphe yoktur. O hâlde eşlere karşı nasıl davranılacağı konusunda da bize *numune-i imtisal* olan Resûl-i Ekrem'in hayatına, uygulamalarına ve bu konudaki tavsiyelerine bakmamız gerekir.

İslâm canı, dini, aklı, namusu ve malı korumak esasından hareketle birtakım hükümler vaz' etmiş, bunlara yönelik saldırı ve tehlikeleri bertaraf edebilmek, nihai planda güvenli ve huzurlu bir toplum düzeni sağlayabilmek için bazı tedbirler getirmiştir. İslâm'ın hemen suçu cezalandırmayı değil, önce ona giden yolları kapamayı (sedd-i zerâî) esas aldığı açıktır. Bu ilkeler çerçevesinde Hz. Peygamber, içinde yaşadığı toplumda görülen problemlere çözüm getirebilmek için toplumun, hatta kişilerin yapısına göre zaman zaman farklı yöntemlere başvurmuştur. Ayrıca suçların artmasına paralel olarak cezaların artırılması, bütün hukuklarda sık görülen uygulamalardandır. Nitekim günümüzde de "bilişim suçları" gibi yeni suçlara karşılık birtakım cezalar getirilmekte ya da doğurduğu zararlar göz önüne alınarak mevcut cezaların şiddeti artırılmaktadır. Caydırıcı olması için trafik kurallarını ihlal edenlere verilen cezaların giderek ağırlaştırılması, hemen akla gelen bir örnek olarak zikredilebilir.

Özetle ifade edersek Allah Teâlâ, Resûl-i Ekrem'i mü'minlere örnek olarak göstermiş, onun davranışlarının ümmete model olmasını irade etmiştir. Bu bağlamda aile fertlerine en iyi davranan kişi Resûlullah'tır.¹¹³ İnsanların en hayırlısı olan Resûl-i Ekrem eşlerine güzel davranma konusunda da ümmetine en güzel örnektir. Eşi Hz. Âişe'nin ifadesine göre, Allah Resûlü ne bir hizmetçisine ne bir eşine ne de başka bir kimseye tokat atmış veya vurmuştur.¹¹⁴ O, "*Mü'minlerin iman açısından en üstünü huyu en güzel olanıdır. Sizin hayırlınız eşlerine karşı en hayırlı olanınızdır, ben içinizde ailesine en hayırlı olanınızdır*"¹¹⁵ buyurarak kişinin eşine karşı iyi davranmasını emretmiş, bunu "hayırlı olmak"la nitelendirmiştir. Bu noktada *ezvâc-ı tâhirâtın nüşûzde bulunmadığının*, ümmet kadınlarına bu hususta da güzel örnek olduklarının altını çizmek gerekir.

¹¹² el-Mülk 67/14.

¹¹³ Tirmizî, "Menâkıb" 63; İbn Mâce, "Nikâh", 50.

¹¹⁴ İbn Mâce, "Nikâh", 51.

¹¹⁵ Tirmizî, "Radâ" 11; Ebû Dâvûd, "Sünnet", 15; İbn Mâce, "Nikâh", 50.

3. Kadını Dövmeye İzin Veren ya da Yasaklayan Rivayetler

Kocanın hanımını dövmesini psikolojik bir rahatsızlık olarak gören Hz. Peygamber, “Sizlerden bazıları karısını kölesini döver gibi dövüp sonra da akşam onunla aynı yatakta yatacak [bu nasıl olur?]”¹¹⁶ buyurarak eşini döven kocanın onunla aynı yatağı paylaşmasının insanî ve ahlâkî olmadığına vurgu yapmakta, dayağın eşlerin birbirinden soğumasına yol açacağına, hanımın kocasına karşı sevgisini yok edeceğine dikkat çekmektedir. Yukarıya iktibas ettiğimiz hadiste geçen “kölelerinizi döver gibi” ifadesi, köleleri şiddetli bir şekilde dövmeyi tecvîz değil, bu tür dövmeye örneğinin verilmesi, onun kınanması olarak anlaşılmalıdır.

Müslim’in (ö. 261/875) *Sahîh*’inde yer alan bir rivayette Allah Resûlü, kadınlara iyi davranılmasını¹¹⁷ vurguladıktan sonra, karşılıklı olarak kocanın ve eşinin birbirleri üzerinde birtakım hakları olduğuna dikkat çekmiştir. Resûl-i Ekrem, Vedâ hutbesinde “...Kadınlar hakkında Allah’tan korkun. Onları Allah’ın emaneti olarak aldınız. Allah’ın kelimesiyle onlarla ‘karı-koca olmak’ size helal oldu. Sizin onlar üzerindeki hakkınız yataklarınızı kirletmemeleri, hoşlanmadığınız kimseleri evlerinize almamalarıdır. (Zina olmaksızın) sevmediğiniz kişileri evinize alırlarsa onları hafifçe dövebilirsiniz”¹¹⁸ buyurduğu nakledilmiştir. Şârihlerin açıklamalarından anlaşıldığına göre, bu hadiste kastedilen, zina olmaksızın, evlerine gelen nâmahrem kişilerle kadınların konuşmalarıdır. Ayrıca hadiste “hoşlanmadığınız kişileri evlerinize almanız” ifadesi zinadan kinâyeye değildir.¹¹⁹ Zira Câhiliye döneminde kadınlar, mahremi olmayan erkeklerle rahatça konuşurlardı. Zina olması durumunda ise darb değil, *had* öngörüldüğü bilinmektedir.¹²⁰ İslâm, hicâb âyeti¹²¹ ile erkek-kadın ilişkilerinde istenmeyen durumların hâsıl olmaması için bazı tedbirler almış, araya belli bir mesafenin konulmasını istemiş ve halvet olması durumunda doğabilecek sakıncalı durumlar hususunda mü’minleri uyarmıştır.¹²² Nitekim Allah Resûlü’nün ilgili hadiste kadının vazifeleri arasında saydığı “hoşlanmadığınız kimseleri evinize almamaları” ifadesi ile ilgili olarak Nevevî (ö. 676/1277) -zina etmeseler bile- kendisine nikâh düşen erkek(ler)le hanımın (kocanın izin vermesi durumu hariç) halvet hâlinde bulunmaması gerektiğine, zina gerçekleşmişse celde tarzında *had* lazım geldiğine dair el-Mâzerî’nin (ö. 536/1141) yorumunu nakletmiştir.¹²³ Tirmizî’nin (ö.

¹¹⁶ Buhârî, “Tefsîr”, sûre (91), 1, Nikâh, 93; Müslim, “Cennet”, 13, 49; İbn Mâce, “Nikâh”, 51.

¹¹⁷ Müslim, “Radâ”, 18.

¹¹⁸ Ebû Süleyman Hamd b. Muhammed b. İbrahim Hattâbî, *Meâlimü’s-sünen* (Haleb: Matbaatü’l-ilmîyye, 1351/1932), 2: 197; İbn Kesîr, *Tefsîr*, 4: 26.

¹¹⁹ Ebû’t-Tayyib Muhammed Şemsü’l-hak b. Emîr Ali ed-Diyânüvî Azîmâbâdî, *Avnü’l-ma’bûd ve hâşiyeti İbn Kayyim* (Beirut: Dâru’l-kütübî’l-ilmîyye, 1415/1995), 5: 260; Tûribiştî, *el-Müyesser fî şerhi Mesâbihî’s-sünne*, 2: 600.

¹²⁰ Kurtubî, *el-Câmi li ahkâmî’l-Kur’ân*, 5: 166; Azîmâbâdî, *Avnü’l-ma’bûd ve hâşiyeti İbn Kayyim*, 5: 260; Ebû Abdullah Fazlullah b. Hasan Tûribiştî, *el-Müyesser fî şerhi Mesâbihî’s-sünne*, thk. Abdülhamîd Hindâvî (Mekke: Mektebetü Nizâr Mustafa el-Bâz, 1429/2008), 2: 600.

¹²¹ “Evlerinizde oturun, eski cahiliye âdetinde olduğu gibi açılıp saçılmayın. Namazı kılın, zekâtı verin, Allah’a ve Resûlü’ne itaat edin...” (el-Ahzâb 33/33).

¹²² Abdülmuhsin b. Hamd el-Bedr, *Şerhu Sünen-i Ebî Dâvûd*, 9: 224. www.islamweb.net

¹²³ Ebû Zekeriyâ Muhyiddin Yahyâ b. Şeref Nevevî, *el-Minhâc fî şerhi Sahîhi Müslim b. Haccâc* (Beirut: Dâru İhyâi tûrâsî’l-Arabî, 1392)8: 183.

279/892) “hasen-sahîh” olarak nitelendirdiği bir hadise göre Allah Resûlü, kadınlara iyi davranılmasını tavsiye etmiş, bundan ancak kadınların “kötü davranışta bulunmaları”nı istisna etmiştir.¹²⁴ Tirmizî şârihlerinden Mübârekfûrî (ö.1353/1935), hadiste geçen ve bizim “kötü davranış” diye çevirdiğimiz *fâhişe* kelimesini; “nüşûz, geçimsiz ve iffetsiz olma” diye açıklamıştır.¹²⁵ Hülâsa, burada iffetsizlikle zina kastedilmiş olamaz; değilse yukarıda da ifade ettiğimiz üzere, bu durumda eşe takdir edilen ceza, kocasının onu dövmesi değil hâkim tarafından uygulanacak olan *had* olmalıdır.

Diğer taraftan hadis kaynaklarında kadınların bazı hâllerde dövülebileceğine dair rivayetlerin yanında, kadınlara şiddeti kınayan, bu çirkin eylemi yapanları azarlayan, kadınlara şefkat ve merhamet gösterilmesini, nazik davranılmasını öğütleyen pek çok rivayet de yer almaktadır. Ancak yukarıda da kısaca temas ettiğimiz üzere İslâm’ın vaz’ ettiği hükümleri değerlendirirken dikkat edilmesi gereken önemli bir husus, Kur’ân’ın indiği ve ilk muhatapları olan toplumun içinde bulunduğu şartlar, âdetler ve uygulamaların nasıl olduğudur. Câhiliye diye bir olgunun varlığı, câhilî bir toplumu İslâm’ın zaman içinde müsbet yönde dönüştürdüğü bir vâkiadır. Nitekim Hz. Ömer’in “Biz Câhiliye döneminde kadınları bir şey yerine koymazdık. İslâm gelip Allah bizi (onlarla iyi geçinmemiz konusunda) uyarınca onların da bizim üzerimizde hakları olduğunu anladık ...”¹²⁶ şeklindeki açıklaması, kadınların o dönemde pek az hakları olduğunu ifade etmektedir. Keza Ömer (r.a.), “Biz Kureyşliler Mekke döneminde eşlerimize egemendik, Medine’ye geldiğimizde Medine kadınlarının kocalarına karşı daha baskın olduklarını gördük. Eşlerimiz onlara karışınca onlardan etkilenip bize başkaldırmaya başladılar...” diyerek onları te’dîb amaçlı hafifçe dövmeye izin verilmesinin sebebini ve hâdisenin seyrini izah etmektedir.¹²⁷ Nitekim İyâs b. Abdillâh b. Ebî Zübâb’ın naklettiğine göre, Resûlullah ilkin “*Kadınlarınızı dövmeyiniz!*” buyurmuştur. Ancak Hz. Ömer’in “Ey Allah’ın Resûlü! Siz ‘*Kadınlarınızı dövmeyiniz*’ buyurduktan sonra kadınlar kocalarını dinlememeye başladılar” diye şikâyetle bulunması üzerine Resûlullah, onları hafifçe dövmeye tekrar izin vermiştir.¹²⁸ Bu izni müteakip yetmiş civarında kadın kocalarının tutumundan yakınarak Allah Resûlü’nün evine, ezvâc-ı tâhirâta gelmişler, hepsi Resûl-i Ekrem’in izin vermesinden sonra kocalarının kendilerine kaba davrandıklarından şikâyetçi olmuşlardır.¹²⁹ Bunun üzerine Hz. Peygamber “*Pek çok kadın Muhammed’in ailesine gelip kocalarının kendilerine olan davranışlarından yakınıyorlar. Eşlerini dövenler hayırlı kimseler değildir*”¹³⁰ buyurarak bu konuda

¹²⁴ Tirmizî, “Radâ”, 11.

¹²⁵ Muhammed Abdurrahman b. Abdürrahim Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-ahvezî* (Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, ty.) 4: 273.

¹²⁶ Buhârî, “Tefsîr” (sûre) 66, 2.

¹²⁷ Râzî, *Tefsîr*, 10: 73.

¹²⁸ Bu rivayetle ilgili olarak şârihler, “kadını dövmek mübah ise de bu, göz dağı vermek amacıyla çok hafif ve bir yerini yaralayıp ona zarar vermeyecek şekilde olmalıdır” demişlerdir. Ancak efdal olan, huyları kötü de olsa, kadınlara sabretmek ve dövmeyi terk etmektir. Bk. Âzimâbâdî, *Avnû'l-mabûd*, 6: 130; İbn Kesîr, *Tefsîr*, 4: 27-28.

¹²⁹ Ebû Dâvûd, “Nikâh” 2146; Nesâî, 9122; İbn Mâce, “Nikâh”, 1985. Bu rivayetin isnadı sahihtir.

¹³⁰ Ebû Dâvûd, “Nikâh” 42; İbn Mâce, “Nikâh” 5; İbn Kesîr, *Tefsîr*, 4: 27-28.

son noktayı koymuştur. Ayrıca Abdullah b. Ömer'in şu sözü ashâbın kendi hanımları hakkındaki tutumlarını ortaya koymaktadır: "Resûlullah zamanında bizler hakkımızda bir vahiy inmesinden korktuğumuz için kadınlara söz söylemekten, onların haklarını çiğnemekten ve onlara sert davranmaktan çekinirdik. Hz. Peygamber vefat edince biz de artık onlara karşı çok (kırıcı ve yıkıcı) sözler söylemeye başladık ve onlara karşı hatalarımız çoğaldı."¹³¹

Bunlardan başka kadını dövmeyle keskin bir dille yasaklayan rivayetlerden biri şudur: Ashaptan Muâviye b. Hayde'nin naklettiğine göre o, Resûlullah'a eşlerin kocaları üzerindeki haklarını sormuş, Resûl-i Ekrem de "*Yediğiniz standartta onlara da yedirmek, giydiğiniz standartta onları giydirmek, onları dövmemek, yaptıkları işin çirkin olduğunu ve fizikî durumları ile ilgili olumsuz bir şey söylememek...*"¹³² şeklinde cevap vermiştir. Eşini dövmenin yanı sıra ona kin beslemek "*Sizden biri karısına kin beslemesin; çünkü bir huyunu beğenmezse onun diğer bir huyu güzel olur da onu beğenebilir*"¹³³ buyurularak yasaklanmıştır.

Hulasâ, belli başlılarını zikrettiğimiz bu rivayetleri bir bütün olarak değerlendirdiğimizde şiddet eylemi içinde yer alan "kadını dövme fiili" dinin asla mutlak bir emri olmadığı gibi, onun normal bir davranış olarak da görülmediği anlaşılmaktadır. İmam Buhârî'nin (ö. 256/870) *Sahîh*'inde "Kadını Dövmenin Çirkinliği" isimli bir bâb açmış olması, aslında meseleyi özetlemektedir.¹³⁴ Kaldı ki Hz. Peygamber, ifk hâdisesinde eşi Âişe'yi babası Hz. Ebû Bekir'in evine göndermeyi tercih etmiş, ona bırakın darp uygulamayı, kırıcı bir söz bile söylememiştir. Hatta Resûlullah'a menfi bir davranışı sebebiyle babası Ebû Bekir, kızı Âişe'nin cezalandırılmasını teklif etmiş, Allah Resûlü ise buna tevessül etmemiştir.¹³⁵

Öte yandan bu konuda dövmeyle müncer olabilecek fiillerin kimin tarafından tespit edileceği, dövmenin keyfiyeti, ölçüsü vb. belirsizdir. Bütün bunlar dikkate alındığında, asla bir eğitim metodu olmayan eşi dövme yerine sırasıyla nasihat, yatağı ayırma, sembolik bir yolla da olsa ciddi bir şekilde son bir tedbir olarak onun dikkatini çekme, en nihayetinde evi ayırma gibi uygulamalara başvurulması, bunlar da fayda vermezse ailenin dağılması (şikâk) ihtimali hâlinde "hakeme gidilmesi" gerekir.¹³⁶ Zira kişiler cezaları kendileri vermeye kalkıştırlarsa bu -bazı kesimlerde olduğu gibi- "töre cinayetleri"ni doğurur. Kur'ân ve Sünnet, ailenin dağılmasını önleyebilmek için zorunlu hâllerde ve belli şartlarla huysuz ve geçimsiz olan hanımı hafif şekilde dövmeyle müsaade etmiş olsa da, bunun çirkin bir fiil olduğunun altını çizmektedir. Sünnet'e baktığımızda ancak *nâsîze* kadınlara yönelik bir tedbir olarak ilk zamanlar müsaade edilen bu eylemin aşırılıklara yol

¹³¹ Buhârî, "Nikâh", 80.

¹³² Ebû Dâvûd, "Radâ" 41; İbn Mâce, "Nikâh" 3.

¹³³ Buhârî, "Nikâh", 93; Müslim, "Radâ", 61.

¹³⁴ Buhârî, "Nikâh", 93; İbn Hacer, kocanın eşini dövmesi ile ilgili hadisi şerh ederken eşi dövmenin mutlak olarak mubah olmayıp tenzîhen mekruh olduğuna ilgili rivayetlerde işaret olduğuna dikkat çekmektedir. Bk. İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 10: 380.

¹³⁵ Ebû Dâvûd, "Edeb", 84.

¹³⁶ en-Nisâ 4/35.

açtığı için daha sonra gayr-i ahlâkî ve gayr-i insanî bulunarak “Allah’ın kadın kullarını dövmeysiniz!”¹³⁷ şeklinde yasaklandığını görüyoruz.

Fakîh ve şârihlerin değerlendirmelerine gelince, öncelikle onlar söz konusu darbu, “hafifçe ve iz bırakmayan dövme” olarak yorumlamışlardır.¹³⁸ Meselâ Hattâbî (ö. 388/998), “vurmada yüz hariç” dendiğine göre, bu ifadeden diğer yerlere vurulabileceği sonucu çıkacağını, ancak bunun da çok hafif olmasının şart olduğunu savunmuştur.¹³⁹ İbn Battâl, (ö. 449/1057) çok hafif olmak kaydıyla dövme ruhsat verildiği kanaatinde.¹⁴⁰ Kâsânî (ö. 587/1191),¹⁴¹ *nüşûz*den bir türlü vazgeçmemesi hâlinde kadının hafif tarzda dövülebileceğini ifade etmiştir. Nevevî (ö. 676/1277) “Koca, eşini *nüşûz* dışında kazf vb. durumlarda dövemez. *Kazf* gibi *hadlere* ise hâkim karar verir. Diğer durumlarda delil ortaya koymak mümkün ise de *nüşûz*de bu mümkün olmaz”¹⁴² diyerek aradaki farka dikkat çekmiştir. Zeylâî (ö. 762/1360) ise kadının pejmürde olup kocası için süslenmemesi, kadınlık vazifesini yapmaması, namaz ve guslü terk etmesi, evi izinsiz terk etmesi gibi dört durumda hafifçe olmak kaydıyla dövülebileceğini belirtmiştir.¹⁴³ Aynî (ö. 855/1451), kişinin eşini “köle döver gibi” dövdükten sonra onunla karı koca olmaya çalışmasının akılla izahının güç olduğunu, zira dövülen eş kendisinin darb edilmesinden nefret ettiği için kocasıyla birlikte olmayı istemeyeceğini, ancak hafifçe vurmada tam bir nefretin hâsıl olmayacağını, bu sebeple “te’dibde aşırı gidilmemesi” gerektiğini ifade etmiştir.¹⁴⁴

Kadını dövme uygun bulmayan fakîh ve şârihlere gelince, meselâ İmam Şâfî (ö. 204/820) “Her ne kadar Allah Teâlâ *nüşûz* durumunda kadının dövülebileceğine izin vermiş olsa da dövmenin terkedilmesi bana daha sevimli gelmektedir; zira Resûlullah ‘Eşlerini dövenler sizin hayırlılarınız değildir’ buyurmuştur” demesinden¹⁴⁵ onun, *nüşûz* olsa bile dövmenin terkedilmesinin daha evla olduğu görüşünü benimsediği anlaşılmaktadır.¹⁴⁶ Buhârî, *Kitâbû’n-nikâh* bölümüne koyduğu bâb başlığı ile kişinin hanımını dövmesinin hoş olmadığını, zira Allah Resûl’ünün “Sizden biri kölesini döver gibi eşini dövüp sonra onunla nasıl karı koca olur!”¹⁴⁷ buyurarak bunun ahlâkî olmadığına vurgu yapmıştır. İbn Hacer, hadiste kadınların dövülmesinin yasaklandığı, ancak âyetin inmesinden sonra

¹³⁷ Bk. Ebû Dâvûd, “Nikâh” 42; İbn Mâce, “Nikâh” 5; İbn Kesîr, *Tefsîr*, 4: 25.

¹³⁸ Buna dair bk. Görgülü, İslâm Hukukunda Eşler Arası Sorunlar ve Çözüm Yolları, 144.

¹³⁹ Hattâbî, *Meâlimû’s-sünen*, 3: 221.

¹⁴⁰ İbn Battâl, *Şerhu Sahîhi’l-Buhârî*, 7: 323.

¹⁴¹ Kâsânî, *Bedâiu’s-sanâi*, 2: 334.

¹⁴² Nevevî, *el-Mecmû’ şerhu’l-Mühezzeb*, 16: 445, 449.

¹⁴³ Zeylâî, *Tebyînü’l-hakâik şerhu Kenzi’d-dekâik*, 3: 211.

¹⁴⁴ Aynî, *Umdetü’l-kârî*, 20: 193.

¹⁴⁵ Ebû Dâvûd, “Nikâh”, 41; İbn Mâce, “Nikâh” 5; Dârimî, “Nikâh”, 34; Muhammed b. Hibbân b. Ahmed et-Temîmî el-Büstî İbn Hibbân, *Sahîhu İbn Hibbân*, bi tertibi İbn Bülbân (Beyrut: Müessesetü’r-risâle, 1414/1993) 9: 499; Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah Hâkim, *el-Müstedrek ale’s-Sahîhayn*, thk. Mustafa Abdülkadir Atâ (Beyrut: Dâru’l-kütübî’l-ilmîyye, 1411/1990), 2: 205; İbn Kesîr, *Tefsîr*, 4: 27-28.

¹⁴⁶ Azîmâbâdî, *Avnû’l-ma’bûd*, 6: 128; Azîzî, *es-Sirâcü’l-münîr şerhu’l-Câmîi’s-sağîr* (y.y., t.y.), 1: 17.

¹⁴⁷ Buhârî, “Nikâh”, 94; ayrıca bk. Buhârî, “Tefsîr”, sûre” (91), 1, “Nikâh”, 93; Müslim, “Cennet”, 13, 49; İbn Mâce, “Nikâh”, 51.

buna izin verildiği yorumunu İmam Şâfiî'nin görüşü olarak nakletse de, Allah Resûlü'nün ne bir eşini ne de hizmetçisini dövdüğünü hatırlatarak bu konuda kendi kanaatini izhar etmiştir.¹⁴⁸ İbn Kudâme (ö. 620/1223) ise nüşûz hâlinde, Allah Teâlâ'nın emri gereğince yatakların ayrılacağını ifade etmiştir.¹⁴⁹ Ayrıca İbn Hacer'in (ö. 852/1448) konuya dair yukarıda zikrettiğimiz rivayetlerden hareketle, kadınları te'dîb maksatlı ve hafifçe de olsa dövmenin eşin kocasına karşı nefret etmesine yol açacağını, bundan dolayı dövmenin kınandığını ifade etmesi dikkat çekicidir.¹⁵⁰

Öte yandan günümüz Türk Ceza Kanunu (TCK) ve Türk Medeni Kanunu (TMK) açısından meseleyi değerlendirdiğimizde görülmektedir ki TCK 86. maddesinin 3. fıkrasının a bendi; kasten yaralama suçunun üstsoya, altsoya, eşe veya kardeşe karşı işlenmesi durumunda 1,5 yıldan 4,5 yıla kadar hapis cezası öngörmüştür. İlgili madde, kocanın eşini darb etmesi sonucunda şikâyet şartı aranmaksızın "re'sen soruşturulan bir suç" olarak düzenlenmiştir. Ayrıca TMK'nın 162. maddesi, "Eşlerden her biri diğeri tarafından hayatına kastedilmesi veya kendisine pek kötü davranılması ya da ağır derecede onur kırıcı bir davranışta bulunulması sebebiyle boşanma davası açabilir"¹⁵¹ şeklinde bir düzenleme ihtiva ettiğinden kendisine karşı şiddet uygulanan eş, boşanma davası açma hakkını haizdir.

Buraya kadar kaydettiklerimizden çıkarılabilecek netice; müfessirlerin kâhîr ekseriyetinin yorumlarından sözünü ettiğimiz âyette bahsi edilen darbin hakikî mânada anlaşıldığı; bunun ancak nasihat, yatakları ayırma gibi tedbirler fayda vermediğinde bazı şartlara bağlı olarak son bir çare olarak uygulanabileceği, vurmanın te'dîb amaçlı misvak gibi bir çubukla, yaralamaya veya herhangi bir organda zedelenmeye yol açmayacak şekilde hafifçe olması gerektiği, amacın ise eşin başına buyruk olup başkaldırısını ve yuvanın dağılmasını önlemek olduğudur. Ayrıca bizim de benimsediğimiz görüşe göre her şeyden evvel kocanın kendisine başkaldıran eşini te'dîb etmesini, mezkûr âyetin indiği toplumun şartlarına göre anlamak gerekir.¹⁵² "Dövme" ile amaçlanan aslında fizikî acı çektirmekten ziyade, kadında gerçekten dövülebileceği hissini uyandırmak suretiyle psikolojik etki yaparak onun nüşûzü terk etmesi amaçlanmıştır.¹⁵³ Kur'ân'ı en iyi anlayan, Allah'ın muradını en iyi bilen Resûlullah'ın (a.s.) eşlerinden hiçbirine şiddet uygulamamış olması,¹⁵⁴ hem eşlerinin nâşîze olmadığını hem de Allah Resûlü'nün bu konudaki sünnetini ortaya koymaktadır. Hz. Peygamber'in, oldukça hafif tarzda vurmak suretiyle te'dîbi tavsiye ettiği gibi böyle bir te'dîbi terk etmeyi de tavsiye ettiği, uygulamasının ise te'dîbi terk şeklinde gerçekleştiği bilinmektedir. Şu hâlde onun

¹⁴⁸ İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 10: 380.

¹⁴⁹ İbn Kudâme, *el-Kâfi fî fikhî'l- İmam Ahmed b. Hanbel*, 3: 92.

¹⁵⁰ İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 10: 380.

¹⁵¹ Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı, "Türk Medeni Kanunu", erişim: 15 Eylül 2018, <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4721.html>

¹⁵² Görgülü, *İslâm Hukukunda Eşler Arası Sorunlar ve Çözüm Yolları*, 143.

¹⁵³ Hayrettin Karaman, *İslâm'da Kadın ve Aile* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 1993), 438.

¹⁵⁴ İbn Mâce, "Nikah", 51.

söz ve tatbikatının birleştiği sünneti benimsemenin daha isabetli olduğu açıktır.¹⁵⁵ Hayvanlara dahi iyi ve merhametli davranılmasını emreden¹⁵⁶ bir dinin kadına şiddete müsaade etmesi düşünülemez. “Allah’ın kadın kullarını dövmeyiniz!”¹⁵⁷ buyurması meseleyi özetler mahiyettedir.

4. Kadına Yönelik Şiddetin Güncel Sebepleri

Geçen kısımlarda kadının nüşüzünün sebepleri veya çeşitleri hakkında bazı hususlar dile getirilmiştir. Aşağıda çalışmamızın hacmini zorlamamak kaydıyla diğer sebeplere ana başlıklar hâlinde kısaca işaret edeceğiz.

İslâm’ın kesinlikle onaylamadığı ve ortadan kaldırmaya çalıştığı “kadına şiddet”, aslında bir sonuç olup bunun arkasında yatan çok ciddi psikolojik, sosyal, ekonomik ve dinî sebepler vardır.¹⁵⁸ Dolayısıyla kadına şiddet konusunu birkaç sebebe irca etmek isabetli bir yaklaşım değildir. Her şeyden evvel kadına şiddet, gelişmiş ve gelişmekte olup olmadığına bakılmaksızın, *ataerkil* toplumlarda “daha fazla” görülmektedir. Ayrıca Dünya Sağlık Örgütü tarafından 2002’de yayımlanan bir raporda, şiddetin en çok aile ortamında görüldüğü ve kadına yönelik olduğu ifade edilmiştir.¹⁵⁹ Dahası kadına yönelik şiddet coğrafi sınır, gelişmişlik ve öğretim düzeyi ayırımı olmaksızın bütün dünyada yaygın olarak görülen bir vâkiadır.¹⁶⁰ Nitekim “gelişmekte olan” ülkelerde % 20-50 arasında değişen bir oran¹⁶¹ zikredilse de gelişmiş ülkelerde de aile içi şiddet yaşanmakta ve bu tür ülkelerle ilgili yapılan araştırmalar kadınların azımsanmayacak oranda kocaları ya da karı-koca hayatı yaşadıkları erkek arkadaşları tarafından şiddete maruz kaldıklarını ortaya koymaktadır.¹⁶² TÜBİTAK tarafından desteklenen 2006-2007 yıllarında ülkemizde yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre, erkeklerin şiddet uygulama sebepleri; ekonomik problemler (% 14), hanımının itaatsizliği (% 13), psikolojik sorunlar (% 9), geçimsizlik (% 6) şeklinde sıralanmaktadır. Ayrıca dikkat çekici önemli bir bulgu da erkeklerin şiddeti “üstünlük sağlama aracı” olarak kullandıkları, acizlik (% 13) ve kendilerini daha üstün görme (% 10) gibi sebeplerle eşlerine şiddet uyguladıkları tespit edilmiştir.¹⁶³

Bu araştırmaya göre ekonomik problemler, aile içi şiddette ilk sırayı işgal etmektedir. Teknolojinin hızla gelişmesi ve buna bağlı olarak üretim ve tüketime artması ve çeşitlenmesi, insanların ihtiyaçlarını daha da artmasına sebep

¹⁵⁵ Görgülü, İslâm Hukukunda Eşler Arası Sorunlar ve Çözüm Yolları, 148.

¹⁵⁶ Müslim, “Sayd”, 57; Ebû Dâvûd, “Edâhî”, 11.

¹⁵⁷ Ebû Dâvûd, “Nikâh”, 42; İbn Mâce, “Nikâh” 51; Dârimî, “Nikâh” 34; İbn Hibbân, *Sahîhu İbn Hibbân*, 9: 499; Hâkim, *el-Müstedrek*, 2: 205.

¹⁵⁸ Kadına yönelik şiddetin sebepleri için bk. Tuğlu, *Bireysel ve Aile İçi İlişkilerde İslam’ın Şiddet Karşılığı*, 98-99.

¹⁵⁹ Etienne G. Krug - Linda L. Dahlberg vd. *World Report on Violence and Health*, Geneva: WHO, 2002.

¹⁶⁰ Korur, “Kadına Yönelik Şiddete Adli Tıp Açısından Yaklaşım”, *Kadına Yönelik Şiddet ve Hekim Sempozyumu*, 2003: 85-94.

¹⁶¹ Güler - Tel - Tuncay, “Kadının Aile İçinde Yaşanan Şiddete Bakışı”, 52.

¹⁶² Dünya çapındaki şiddet oranları ile ilgili geniş bilgi için bk. Heisse, “Violence Against Women; The Hidden Burden”, 14-22

http://appwho.int/iris/bitstream/10665/48688/1/WHISQ_1993_46_No.1_p78-85_eng.pdf?ua=1

¹⁶³ Altınay - Arat, *Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet*, 75-76.

olmuştur. Alım imkânları sınırlı, sunulan seçenekler de sınırsız olduğundan, insanlar, bir tüketim çılgınlığı içinde -kendi istekleriyle ya da bilinçaltına hitap eden cazip reklamlarla- yeni pazar ve ürünlerin müşterisi olmak ve daha çok çalışıp kendilerine “ihtiyaç olarak gösterilen” nesnelere tüketmek zorunda bırakılmaktadır. Bu sebeple kişinin ekonomik imkânlar bakımından kendinden aşağı seviyede yer alan gelir gruplarına bakması, güzel amel (amel-i sâlih) ve *takva* açısından ise daha üstün olanları esas alması daha uygun olur. Ayrıca başkalarına özenme ve maddî bakımından üstün olanları “taklit hastalığı” da tüketimi teşvik etmektedir. *Var evi kerem evi; yok evi verem evi* şeklindeki atasözümüz, bu durumun sonuçlarını çok belîğ bir tarzda beyan etmektedir. Bununla bağlantılı olarak “kanaat eksikliği” de diğer bir sebep olarak kaydedilebilir. İnsanların beklentileri çok fazladır ve her istediğini elde etmeleri de her zaman için mümkün değildir. Bu bakımdan kişinin gayretine rağmen erişemediği şeyler hakkında kanaat sahibi olması, sabretmesi, aşırı hırs ve tamahı terk etmesi daha uygundur.

İkinci sebep olarak -ataerkil toplumlarda daha fazla olmak üzere- bazı erkekler hâkimiyetlerinin tehdit edilip ellerinden gittiğini görerek şiddete başvurmakta ve otoritelerini güçlendirmek için şiddeti bir araç olarak seçmektedirler. Bunu “örflü sebepler” içinde mütalaa etmek mümkündür. Belli bir toplum içinde doğup büyüyen, hayatının büyük kısmını içinde yaşadığı toplumun gelenek, algı kodlarına göre devam ettiren fertlerin bu algılayış biçimlerinden tamamen bağımsız davranabildiklerini söylemek pek mümkün değildir. Töre cinayetleri, bunun en tipik misâlini teşkil etmektedir.

Eşlerin birbirlerine karşı “daha az anlayış ve müsamahalı olmaları da aile içi kavgaları körüklemektedir. Başkalarına göre hayatı tanzim etme, diğer bir ciddi çatışma sebebidir. Diyalogsuzluk, aile ile ilgili olarak planlanacak işlere birlikte karar vermeme, dayatmacılık, taraflardan birinin yok sayılıp dikkate alınmadığı intibanı vermekte ve bu durum eşler arasında çatışmalara yol açmaktadır.

Örflü uyumsuzluk, “farklı dünyalar”ın insanı olma, eşler arasında müşterek noktaların azlığı, problemlere zamanında teşhis koyamama, problemi çözebilecek kurum ve kişilerle (hakem) iletişimsizlik, stresi azaltacak sosyal faaliyetlerin ve sosyalleşme¹⁶⁴ imkânlarının azlığı vb. diğer faktörler arasında zikredilebilir.

Yukarıda sıraladığımız ekonomik yetersizlik ve anlaşmazlığın yanında “ferdî zaafılar”, alkol ve uyuşturucu kullanımı ve kumar gibi kötü ve zararlı alışkanlıklar; öfke, kıskançlık ve sevgisizlik gibi psikolojik rahatsızlıklar da şiddeti artıran sebepler arasında yer almaktadır.

Ailelerin, eşler arasındaki huzursuzluklarda kötü yaklaşımı, evlatlarına acıyarak veya savunma refleksiyle, “eşine katlanmak zorunda değilsin”, “kendi ayakların üstüne durabilirsin” gibi tavsiyeleri yuvanın yıkılmasına yol açabilmektedir. Diğer yandan bazı eşlerin ailelerinin, geçim ve huzurun kalmadığı ailede eşler arasında çözüme yönelik tavır ve sorumluluk almamaları, aile içinde

¹⁶⁴ Fizikî ve sosyal yalıtımın çoğu zaman fizikî şiddete eşlik ettiği tespit edilmiştir. Altınay - Arat, *Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet*, 81 (UNICEF 2000, 8; Johnson 1998, 43’ten naklen).

¹⁶⁴ el-İnsan 76/3.

şiddetin devam etmesine sebep olmaktadır. Meseleyi çözmeye konusunda bir başka eksiklik, geleneksel yöntemlerden “aile büyüğü”, “aksakal”, “ata baba” gibi sözü dinlenir kişilere başvurulmaması veya onların sözlerine riayet etmeyip başına buyruk hareket edilmesidir. Hâlbuki Kur’ân bu tür durumlarda “hakem”e başvurulmasını tavsiye etmektedir.¹⁶⁵ Modern araştırmalar, hakeme gidilmesini tavsiye etmekte ve bu konuda başarılı sonuçlar alındığını göstermektedir.¹⁶⁶ Geleneksel yöntemlerin hakkıyla uygulandığı dönemlerdeki aile içi şiddet ve boşanmaların, bunların ihmal edildiği günümüzde yaşanan söz konusu hâdiselere nisbetle daha az olduğu bir vâkiadır.

Neticede yukarıda bir kısmını zikrettiğimiz söz konusu çatışma sebepleri ve problemler; eşlerin birbirlerini suçlamalarına, tartışmalara, hakaret ve aşağılamalara yol açmaktadır; bu durum ise evden uzaklaşmaya, sanal ortamda ve aile dışında mutluluğu aramaya, kavga ve şiddete, yuvanın dağılmasına, hatta cinayet ve intiharlara sebep olmaktadır.

5. Çözüm Tekliflerimiz

a. Kadına şiddet meselesini, Batılı değerler üzerinden ele alma yanlışlığını hemen terk etmek,¹⁶⁷ bu konuda kullanılan dili değiştirmek ve meseleyi bütün yönleriyle ele almak gerekmektedir.

b. Yukarıda sıraladığımız problemler ve çatışma sebepleri, aynı zamanda yapılması gerekenlere de işaret etmektedir. Her şeyden evvel, “dinî naslara mutabık olmayan töre”yi ve ön kabulleri bir yana bırakıp öncelikle Allah ve Resûlü’nün belirlemiş oldukları prensipleri esas almak gerekir. İslâm’da maruf olanın bir değeri olmakla beraber, İslâmî prensiplerle uyuşmayan âdetlere ve çevreye bakıp hayatımızı “başkaları ne der” anlayışına göre tanzim etmemiz doğru olmaz.

c. Ailenin, başta sağlam temel ve ilkelere göre kurulması, evlenecek olan bireylerin her şeyi önceden açık biçimde konuşup müzakere edip değerlendirmeleri şarttır. Buna göre evlilik, belli ilkelere göre yürütülmeye çalışılmalı, yuvanın huzuru için ciddi fedakârlıkta bulunulmalıdır.

d. Ancak, bütün tedbirlere başvurulduktan sonra geçinme imkânı kalmamışsa -Hıristiyanlık’tan farklı olarak- İslâm’ın son çare olarak boşanmayı “meşrû bir hak” olarak gördüğü¹⁶⁸ unutulmamalıdır. Şu hâlde Allah’ın izin verdiği bu hakkı, kullarının değiştirme hakkı olmadığı gibi, çiftler cehennem hayatına dönmüş bir evliliği sürdürmeye zorlanamaz. Allah Teâlâ, kendisine iman ve itaat konusunda dahi kullarını muhayyer bırakmıştır; zira mükâfat ve ceza için iradenin olması şarttır. “*Dileyen iman eder, dileyen inkâr eder*”¹⁶⁹ âyetini başka türlü yorumlamak mümkün değildir. Şu hâlde “ya benimsin ya kara toprağın” zihniyeti

¹⁶⁵ en-Nisâ 4/35.

¹⁶⁶ Gültekin - Şahin, *Türkiye’de ve Dünyada Kadına Şiddet*, 172.

¹⁶⁷ Gültekin - Şahin, *Türkiye’de ve Dünyada Kadına Şiddet*, 170.

¹⁶⁸ Ebû Dâvûd, “Talak”, 3; İbn Mâce, “Talak”, 1.

¹⁶⁹ el-İnsan 76/3.

ve kendini merkeze koyma, “benden sonrası tûfan” anlayışının bir ürünü olup bu durum İslâm açısından kabul edilebilir değildir.

e. Kendi zaaflarımızı, dinî bir temele dayanmayan indî yorum ve çıkarlarımızı İslâm’ın gereği imiş gibi göstermek, hatalarımızı İslâm’a mâletmek Allah ve Resûlü’nün hukukunu çiğnemektir.

f. İslâm, Hıristiyanlık’tan farklı olarak önce bilmeyi, ardından bilgiye dayalı olarak iman etmeyi öngörür. Bu bakımdan dinî uygulamalarımızın kaynak, temel ve amaçlarını doğru ve tam bir şekilde öğrenmemiz şarttır.

g. Hepsinden önemlisi İslâm’da, samimi bir şekilde uygulaması olmadıktan sonra kuru kuruya bilgi amaçlanmış değildir; zira amele dönüşmedikten sonra salt bilgi ile istenen gayenin gerçekleşmesi pek mümkün değildir. Kur’ân’da çok sayıda âyette, iman etmenin hemen ardından “sâlih amel işleme”nin zikredilmiş olması, imanın gereği olan amelin ne derece önemli olduğunu göstermektedir. Meselâ sigara gibi çok zararlı bir nesnenin tiryakileri, onu, zararı bilmediklerinden dolayı içiyor değillerdir. Hatta istatistiklere göre en çok sigara tüketen meslek grubunun sigaranın zararlarını en iyi bilen kesim olması¹⁷⁰ görüşümüzün isabetli olduğunu gösterir.

h. “Allah ve Resûlü’ne iman ettik” diyen müminler, eşlerine hayatı boyunca bir tokat dahi atmayan Hz. Peygamber’i örnek almalı, kendi eşiyle “hak ve sorumluluklar”, “karşılıklı sevgi ve saygı” çerçevesinde en iyi biçimde geçinmeye çalışmalı, nüşûzde bulunup eşlerine zulmetmemelidirler. Hanımlar da kendilerine ümmet kadınlarına model olan mü’minlerin anneleri olan ezvâc-ı tâhirâtı örnek almalı ve nüşûzden sakınmalıdırlar.

i. İnsanımızın öncelikle bilinçlendirilmesi, nelerin şiddete girdiği, bunların ferdî ve içtimâî zararları, şiddetin dinen haram olduğu konusunda eğitilmesi, şiddet uygulayan veya şiddete maruz kalan fertlere, bu ciddi sorunu ortadan kaldırma konusunda yardım edilmesi, resmî kurumlarca gerekli danışmanlık ve destek hizmetlerinin sağlanması gerekir.

j. Ferdî, ailevî, meslekî, toplumsal ve sportif uzlaşının ahlâkî, psikolojik ve eğitime dayalı temellerinin olduğu, bu temele dayanmayan ittifak ve birlikteliklerin kalıcı olmayacağı unutulmamalıdır.

k. Toplum fertlerinin dinî ve millî değerlerle mücehhez olması sorunları azaltacağı gibi, mevcut problemlerimizin çözümünü de kolaylaştıracaktır. Bunun için sözünü ettiğimiz değerlerin çocuklarımıza sadece okula bırakmadan erken yaşta ve evvela aile ortamında verilmesi, çocuk yetiştirme tarzımızın yeniden gözden geçirilmesi gerekir. Şöyle ki “başkasında görmesin”, “kimseye el avuç açmasın” diye her istediği karşılanan; “arkadaşlarına ve diğer insanlara karşı öz güven sahibi olsun” gibi gerekçelerle hep münakaşa ve mücadeleye sevk edilen çocuğun enâniyeti kabarmakta, hazırcılığa alışmakta; sabrı, kanaati, hayatta başarılı olmak için ciddi bir çaba sarfetmesi gerektiğini, ayrıca her zaman her

¹⁷⁰ <http://www.medimagazin.com.tr/hekim/genel/tr-hekimlerin-yuzde-kaci-sigara-icer-2-12-13321.html>, erişim: 12 Mart 2014.

istediğinin olmayacağını öğrenememektedir. Mahkemelerde dava sayılarının giderek kabardığı, kanunların da yetersiz kaldığı günümüzde, kanunların çözemediği ferdi, ahlâkî ve ictimâî pek çok problemi din, kültür, ahlâk, millî değer ve geleneklerimizin çözebileceğini unutmamalıyız.

Sonuç

Pek çok çeşidi olan kadına yönelik şiddet probleminin ağırlıklı olarak dinî boyutunu ve kocanın eşini dövme meselesini ele aldığımız bu çalışmadan ortaya çıkan sonuçları şöyle sıralamak mümkündür:

Gelişmiş ülkeler de dâhil hemen her toplumda ve coğrafyada görülen kadına şiddetin, özelde bu çalışmanın temel konusu olan “kocanın eşini dövmesi meselesi”nin pek çok sebebi vardır; ayrıca bu global bir problemdir. Kur’ân ve Sünnet bir bütün hâlinde değerlendirildiğinde görülür ki, Kur’ân’ın nâzil olduğu ortamda Araplar’ın âdetleri arasında yer alan kadını dövme eylemini Allah ve Resûlü onaylamamış; Resûl-i Ekrem, içinde yaşadığı toplumda yerleşik olan bu âdeti, ashâbını eğiterek ortadan kaldırmayı hedeflemiştir. Bu çerçevede kocanın hanımını dövmesi ile ilgili âyet, dövmeye gerekçe olarak gösterilen *nüşûz* (kocaya isyan, onu aşağılama, hukuku çiğneme) dikkate alınarak değerlendirilmelidir. Temel problem, *nüşûz* içinde olan eşin -ki bu koca da olabilir- ailede huzur bırakmayan bu tutumundan nasıl vazgeçirileceği ve ailenin dağılmasını önlemek için ne gibi tedbirlere başvurulabileceğidir. Bağlamı, söylenme ortam ve maksadı esas alınarak ilgili rivayetler değerlendirilirse görülecektir ki, Allah Resûlü kadının dövülmesine hem prensip hem de uygulama olarak açıkça karşı çıkmıştır. Allah Resûlü’nün söz ve uygulamalarının (Sünnet), toplumun ıslahı ile birlikte gelişip değişiklik arz edebildiği akıldaki tutulursa Sünnet’in Kur’ân’ın ilgili âyetini nesh etmediği, bilakis probleme bağlı olarak ilgili âyetin nasıl yorumlanması ve uygulanması gerektiğini açıkladığı görülür. Hz. Peygamber’in, “eşini döven kocalarda hayrın olmadığını” ifade buyurması, kadınları “üzerine hassasiyet gösterilmesi gereken Allah’ın bir emaneti” olarak değerlendirmesi; bu konudaki nebevî ölçüyü ortaya koyması, meselenin ciddiyeti ve kocaya yüklediği sorumluluk bakımından yeterlidir. Ne var ki “üsve-i hasene” olan Hz. Peygamber’in Kur’ân’da “çok üstün” diye nitelenip model olarak takdim edilen ahlâkının -bilhassa günümüzde- ümmeti tarafından bu konu başta olmak üzere yeterince örnek alındığını söylemek güçtür.

Kadının kocasına karşı saygılı olmasına ve erkeğin otoritesine taalluk eden en-Nisâ sûresinin 34. âyetinin yorumu hususunda önceki müfessirlerle çağdaş yorumcular arasında ciddi görüş ayrılığı bulunmaktadır. Çağdaş yorumlar, evlilikte erkeğin finansal yükümlüklerine ve kocanın eşi üzerindeki gücünün sınırlarına vurgu yapmışlardır. Her ne kadar Kur’ân’ın muhtelif âyetlerinde kadın ve erkeklerin iman ve amel bakımından aynı yükümlülüklerle sahip oldukları ve amellerine aynı şekilde karşılık verileceği,¹⁷¹ kadın ve erkeğin birbirlerinin velileri

¹⁷¹ el-Nisâ 4/32, 124; en-Nahl 16/97.

ve koruyucuları sayıldığı,¹⁷² erkek ve kadının birbirleri için (âdeta koruyucu) elbise (gibi) olduğu¹⁷³ gibi hususlara vurgu yapılırsa da miras, şahitlik gibi hususlarda erkeklere daha fazla hak verildiği ve kocaların ailenin maişetini temin etme ile yükümlü tutuldukları¹⁷⁴ bir gerçektir. Bundan hareketle ailenin geçiminde koca daha fazla mâli yükümlülük altında olduğuna göre, eşi üzerinde otorite sahibi olması gerektiği sonucu çıkarılmış, bunun ihlal edilmesi durumunda bazı haklara sahip olması gerektiği, *nâşize* kadına uygulanacak tedbirlerin sonuncusu olarak onun vücutta zedelenmeye yol açmadan çok hafif dövülebileceği üzerinde durulmuştur.

Ne var ki konu ile ilgili rivayetler ise bir bütün olarak değerlendirildiğinde görülecektir ki şiddet eylemi içinde yer alan “kadını dövme fiili”, asla dinin “mutlak bir emri” olmadığı gibi normal bir davranış da değildir. Bazı müfessir, fakih ve şârihlerin aile içi isyanı ve yuvanın dağılması problemini çözmek için âyetten de destek alarak çok hafif olmak şartıyla dövmeye ruhsat verdikleri görülmeğe de¹⁷⁵ kadını dövmenin mutlak olarak mubah olmadığını savunan âlimlerin de olduğu da unutulmamalıdır. Meselâ Şâfiî mezhebinde esas olan görüş, *nüşûz* olsa bile dövmenin terkedilmesinin daha evla olduğudur.¹⁷⁶ İmam Buhârî *Nikâh* bölümünde “Kadını Dövmenin Çirkinliği” isimli bir bâb açarak bu konudaki kanaatini ortaya koymuştur.¹⁷⁷ Çağdaş bazı araştırmacılar, klasik tefsirlerdeki yorumlardan farklı olarak âyette geçen *nüşûz* kavramını bazı karînelere dayanarak “ayrılma isteği” ve “idribûhünne” kelimesini ise “geçici olarak ayrılmak” şeklinde anlamışlardır.

Hangimizin daha güzel ameller işleyeceği konusunda sınanmak için gönderildiğimiz¹⁷⁸ ve kendisi de nimetleri de geçici olan dünyada, unutulmamalıdır ki insana en fayda sağlayan varlık, “saliha, hayırlı kadındır.¹⁷⁹ Yarattıklarını sevmeyi, Yaratan’ın kendisine rahmet etmesi için şart olarak gören bir dinin mensuplarının insanlara zulmetmesinin ve kadına şiddet uygulamasının dinî hiçbir temeli ve savunulabilir bir tarafı yoktur. Kadına şiddeti değil sevgi, şefkat ve merhameti esas alan İslâm’ın bazı müntesiplerinin kadına şiddet uygulamasını samimi müslümanlıkla bağdaştırmak mümkün değildir. Dinî sebepler bağlamında kadına şiddet probleminin kaynağında, bazı müslümanların inandıkları ile uyguladıklarının birbiriyle örtüşmemesi yatmaktadır. Meselâ temizliği imandan sayan bir dinin mensuplarının yaşadığı çevrenin buna uymaması bir çelişkidir.

Kullarını en iyi tanıyan Allah Teâlâ’nın ve İslâm’ın tebliğ, tebyin ve tatbik edicisi Resûl-i Ekrem’in emir ve tavsiyeleri, huzurlu bir toplum oluşturmak için içtenlikle benimsenip uygulanmalıdır. Bu emir ve prensiplerin iyi öğrenilmesi,

¹⁷² et-Tevbe 9/71 el-Ahzâb 33/71.

¹⁷³ el-Bakara 2/187.

¹⁷⁴ el-Nisâ 4/34.

¹⁷⁵ Hattâbî, *Meâlimü’s-sünen*, 3: 220; Muhammed Enver Şah el-Keşmirî, *Feyzü’l-bâri alâ Sahîhi’l-Buhârî*, thk. Muhammed Bedr (Beyrut: Dâru’l-kütübî’l-ilmiyye, 1426/2005), 5: 558.

¹⁷⁶ Azîmâbâdî, *Avnü’l-ma’bûd*, 6: 128; Azîzî, *es-Sirâcü’l-münîr şerhu’l-Câmi’is-sağîr*, 1: 17.

¹⁷⁷ Buhârî, “Nikâh”, 93.

¹⁷⁸ el-Mülk 67/2.

¹⁷⁹ Müslim, “Radâ” 64; Nesâî, “Nikâh” 15; İbn Mâce, “Nikâh”, 5.

samimi bir şekilde hayata geçirilmesi dünya ve ahiret mutluluğumuz için olmazsa olmaz şarttır. Kendi zaafılarımızı ve “naslarla desteklenmeyen” inđi yorumlarımızı dine hamletmek, kendi anlayışımızı dinî esaslar gibi göstermek, Allah'ın dinine iftira ve diğere insanlara kötü örnek olmaktır ve bunun sorumluluğu ağırdır. Kadına yönelik şiddet; din, ahlâk ve hukuk açısından asla tasvip edilemez. Kadını dövme konusunda hatalı yorumlanan nasların yanında, gelenek-görenek, örf-âdet vs. kabul ve uygulamaların da inkâr edilmez bir rolü bulunmaktadır. Ancak topluma yerleşmiş gelenek ve âdetleri genelde bütünüyle reddetmek hatalı bir tutum olsa da bunları sorgulamak, verilen emirlerin hangi şartlar altında verildiğini ve sosyal bağlamını dikkate almak, bunların Kur'ân ve Sünnet'e uyup uymadıklarını tahkik etmek, Kur'ân ve Sünnet'e zıt olan âdet ve gelenekleri reddetmek ve sorgulamadan bunların dinin bir emriymiş gibi telakki etmemek gerekir.

Sonuç olarak İslâm'da te'dîb yetkisi kocaya verilmiş olsa bile bunu uygulayıp uygulamamak onun elindedir. Ancak erkeğin/kocanın âyette *kavvâm* diye nitelenen kişilerden olması gerekir; te'dîb hak ve yetkisini dindar olmayan, eğitimsiz, kötü ahlâklı, psikolojik problemleri olan erkeklere bırakmak, âyette söz edilen te'dîb gayesi ve Hz. Peygamber'in Sünneti ile bağdaşmaz. Resûlullah'ın hafifçe vurma suretiyle te'dîbi tavsiye ettiği gibi, te'dipten vazgeçmeyi de tavsiye ettiği ve kendi uygulamasının te'dîb yapmamak olduğu dikkate alındığında söz ve uygulamasının birleştiği te'dîbi terk etme sünnetine uymak daha isabetli gözükmektedir. Af ve ıslahı gaye edinen bir dinin mensuplarının hayatı paylaştıkları insanlara Allah Resûlü'nün de uyardığı üzere şiddet uygulamaları doğru olmaz.

Kaynakça

- Ahmed b. Hanbel, *Müsnedü'l-İmâm Ahmed b. Hanbel*. Thk. Ahmed Muhammed Şâkir, Kahire: Dâru'l-hadîs, 1416/1995.
- Abdülmuhsin b. Hamd el-Bedr, *Şerhu Sünen-i Ebî Dâvûd*. www.islamweb.net
- Aile İçerisindeki Sebep ve Sonuçları*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Yayın no: 86, 1995.
- Altınay, Ayşe Gül - Arat, Yeşim; *Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet*, İstanbul: Metis Yayınları 2007.
- Âmidî, Ebû'l-Hasen Seyfeddin Ali b. Muhammed. *el-İhkâm fî usûli'l-ahkâm*. Thk. Abdürrezzâk Afîfî, Beyrut-Dımaşk el-Mektebü'l-İslâmî, ty.
- Aslan, Recep, “Rahmet Peygamberi Hz. Muhammed'in Kadına Yönelik Şiddeti Ortadan Kaldırma Konusunda Örnek Alınabilecek Söz Ve Uygulamaları”, *Diyanet İlmî Dergi* 48/1 (2012): 29-42.
- Aynî, Ebû Muhammed Bedreddin Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ el-Hanefî. *Umdetü'l-kârî fî şerhi Sahîhi'l-Buhârî*. Beyrut: Dâru İhyâi tûrâsi'l-Arabî, ty.
- Azîmâbâdî, Ebû't-Tayyib Muhammed Şemsü'l-hak b. Emîr Ali ed-Diyânüvî. *Avnü'l-ma'bûd*. Beyrut: Dâru'l- kütübi'l-ilmîyye, 1416/1995.
- Azîzî, Ali b. Ahmed el-Bulâkî. *es-Sîracü'l-münîr şerhu'l-Câmîi's-sağîr fî hadisi'l-beşîr ve'n-nezîr*. y.y., ty.
- Bayındır, Abdülaziz, “Darbü'z-zevce”. Erişim: 18 Haziran 2018. <http://www.hablullah.com/?p=2945>.
- Begavî, Muhyissünne Ebû Muhammed el-Hüseyn b. Mes'ud. *Tefsîr*. Thk. Hâlid Abdurrahman. Beyrut: Dâru'l-ma'rife, ty.
- Bezzâvî, Ebû Saîd Nasîrüddin Abdullah b. Ömer b. Muhammed Bezzâvî. *Envârü't-tenzîl ve esrârü't-te'vîl*. Beyrut: Dârü's-sader, 1425/2004.
- Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail. *Sahîhu'l-Buhârî*. İstanbul: Çağrı Yayınları; Tunis: Dâru Sahnûn, 1992/1413.
- Türkçe Sözlük*, Heyet, haz. Şükrü Haluk Akalın vd. (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011), 2223.
- Cessâs, Ebû Bekir Ahmed b. Ali er-Râzî. *Ahkâmü'l-Kur'ân*. Beyrut: Dâru İhyâi tûrâsi'l-Arabî, 1405/1984.
- Devos, Siel, *The Feminist Challenge of Qur'an Verse 4:34: An Analysis of Progressive and Reformist Approaches and Their Impact in British Muslim Communities*. Yüksek Lisans Tezi. Londra: SOAS, University of London, 2015.

- Doğan, İsmail. *Modern Toplumda Vatandaşlık Demokrasi ve İnsan Hakları*. Ankara: Pegem Yayınları, 2001.
- Ebü Dâvud, Süleyman b. Eş'as b. İshak el-Ezdî es-Sicistanî. *es-Sünen*. Beyrut: Dâru İhyâi tûrâsî'l-Arabî, ty. Esed, Muhammed. *The Message of The Qur'an*. Gibraltar: Dar al-Andalus, 1993.
- Görgülü, Hasan Ali. *İslâm Hukukunda Eşler Arası Sorunlar ve Çözüm Yolları*. Isparta: Fakülte Kitapevi, 2005.
- Güler, Nuran- Tel Hatice, Tuncay, Fatma Özkan "Kadının Aile İçinde Yaşanan Şiddete Bakış", *C. Ü. Tıp Fakültesi Dergisi* 27/2 (2005): 51-56.
- Gültekin, Mücahit; Şahin, Meryem; *Türkiye'de ve Dünyada Kadına Şiddet*, Sosyal Ekonomik ve Kültürel Araştırmalar Merkezi (SEKAM), İstanbul 2015.
- Güner, Osman, "İslam Düşüncesinde Kadına Yönelik Şiddet Söylemine Bir Bakış", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 23 (2007): 51-62.
- Hâkim, Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah. el-Müstedrek ale's-Sahîhayn (Thk. Mustafa Abdülkadir Atâ), Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1411/1990.
- Hattâbî, Ebû Süleyman Hamd b. Muhammed b. İbrahim. *Meâlimü's-sünen*. Halep: Matbaatü'l-ilmîyye, 1351/1932.
- Heisse, Lori. "Violence Against Women; The Hidden Burden". *World Health Statistics Quarterly*, 1993. 46/1, 78-85. Erişim 12 Mart 2017, http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/48688/1/WHSQ_1993.
- İsfahânî, Ebû'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. Mufaddal Râgıb. *Mu'cemu müfredâtı elfâzî'l-Kur'an* (Thk. Nedim Mar'aşlı) Beyrut: Dâru'l-fıkr, ty.
- İbn Atiyye Ebû Muhammed Abdü'l-Hak. *el-Muharrerü'l-vecîz*. Thk. Abdü's-Selâm Abdü's-Şâfiî, Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1422.
- İbn Âşûr, Muhammed Tâhir Muhammed b. Muhammed et-Tûnusî. *Tefsîrû't-tahrîr ve't-tenvîr*. Tunus: Dâru Tûnisîyye, 1984.
- İbn Battâl, Ebû'l-Hasan Ali Halef b. Abdülmelik el-Kurtubî. *Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, Riyad: Mektebetü'r-rüşd, 1423/2003.
- İbn Ebî Hâtim, Ebû Muhammed Abdurrahman b. Muhammed b. İdris b. el-Münzir et-Temîmî. *Tefsîru'l-Kur'âni'l-azîm* (Thk. Esad Muhammed et-Tayyib) Suudi Arabistan: Mektebetü Nezzâr Mustafa el-Bâz, 1419/1998.
- İbn Hacer, Ebû'l-Fazl Ahmed b. Ali el-Askalânî. *Fethü'l-bârî şerhu Sahîhi'l-Buhârî*. Thk. Abdülaziz b. Abdullah b. Bâz, Beyrut: Dâru'l-fıkr, 1416/1996.
- İbn Hibbân, Muhammed b. Hibbân b. Ahmed et-Temîmî el-Büstî. *Sahîhu İbn Hibbân (Bi tertibi İbn Bülbân)*. Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1414/1993
- İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ İsmâil b. Ömer. *Tefsîru'l-Kur'âni'l-azîm*. Beyrut: Dâru'l- kütübî'l-ilmîyye, 1421/2000.
- İbn Kudâme, Muvaffakuddin İbn Kudâme Abdullah b. Ahmed el-Makdisî, *el-Kâfi fî fıkhı'l- İmam Ahmed b. Hanbel*. TThk. Muhammed Fâris, Misad Abdülhamid, Beyrut: Dâru'l- kütübî'l-ilmîyye, 1414/1994.
- İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid er-Rebeî el-Kazvinî. *Sünen*. Beyrut: Dâru'l-ceyl, 1998.
- İbn Manzûr, Cemalüddin Muhammed b. Mükerrrem. *Lisânü'l-Arab*. 5: 414, Beyrut: Daru'l-fıkr, 1994.
- İbnü'l-Arabî, Muhammed b. Abdullah Ebû Bekir. *Ahkâmü'l-Kur'an*. Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1424/2003.
- Karaman, Hayrettin - Çağrıç, Mustafa - Dönmez, İ. Kafi - Gümüş, Sadrettin. *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2006.
- Karaman, Hayrettin, *İslâm'da Kadın ve Aile*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 1993.
- Kâsânî, Ebû Bekir b. Mesud Alâüddîn Ahmed. *Bedâiu's-sanâî fî tertibî's-şerâi*. Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1406/1986.
- Keşmirî, Muhammed Enver Şah. *Feyzü'l-bârî alâ Sahîhi'l-Buhârî*. Thk. Muhammed Bedr. Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1426/2005.
- Kjaerum, *Violence Against Women: An EU Wide Survey*. Publications Office of the European Union, Luxembourg 2015.
- Köse, Saffet. *Genetiğiyle Oynanmış Kavramlar Aile Medeniyetinin Sonu*, Mehir Vakfı, Konya 2014.
- Kurtubî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Ensârî. *el-Câmiu li ahkâmi'l-Kur'an*. Thk. Abdürrezzâk el-Mehdî. Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-Arabî, 1418/1997.
- Krug, Etienne - Dahlberg Linda L vd. *World Report on Violence and Health*, Geneva: WHO, 2002.
- Luvîs b. Nikola el-Ma'luf el-Yesui Ma'luf. *el-Müncid fî'l-lüğa ve'l-a'lâm*. Beyrut: Dâru'l-Meşrik, Dâr el-Machreq, 1986.
- Moradian, Azad, "Domestic Violence against Single and Married Women in Iranian Society". Erişim: 22 Eylül 2018. <http://www.academia.edu>

- Mukâtil b. Süleyman, Ebû'l-Hasen el-Ezdi el-Belhî. *Tefsîru Mukâtil b. Süleyman* (Thk. Abdullah Mahmud Şahâte), Beyrut: Dâru İhyâ'it-türâs, 1423/2002.
- Mübârekfûrî, Muhammed Abdurrahman b. Abdürrahim. *Tuhfetü'l-ahvezî*. Beyrut: Dârü kütübî'l-ilmîyye, ty.
- Münâvî, Zeynüddin Muhammed Abdurrauf. *Fezû'l-kadîr*. Mısır: el-Mektebetü'l-ticâriyyeti'l-kübrâ, 1356/1937.
- Müslim, Ebû'l-Hüseyn el-Kuşeyrî en-Nisâbü'rî Müslim b. el-Haccac. *Sahîhu'l-Müslim* (Thk. Muhammed Fuad Abdülbâkî), Kahire: Dâru'l-hadîs, 1363/1943.
- Nehhâs, Ebu Cafer Ahmed b. Muhammed b. İsmail b. Yunus. *İ'râbü'l-Kur'ân* (Nşr. Menşurât Muhammed Ali Beydun), Beyrut: Daru'l-kütübî'l-Arabiyye, 1421/2000.
- Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Ali b. Şuayb. *es-Sünenü'l-kübrâ*. Thk. Abdulgaffâr Süleyman, Seyyid Kisrevî, Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1418/1998.
- Nesefî, Ebû'l-Berekât Hafizüddin Abdullah b. Ahmed b. Mahmud. *Tefsîru'n-Nesefî Medârikü't-tenzîl ve medârikü't-te'vîl*, Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1429/2008.
- Nevevî, Ebû Zekeriyâ Muhyiddin Yahyâ b. Şeref. *el-Minhâc fî şerhi Sahîhi Müslim b. Haccac*. Beyrut: Dâru İhyâi türâsî'l-Arabî, 1392.
- Nevevî, Ebû Zekeriyâ Muhyiddin Yahyâ b. Şeref. *el-Mecmu' şerhu'l-Mühezzeb*, Dârü'l-kütüb, ty.
- Okuyan, Mehmet, "Kadına Yönelik Şiddete Kur'ân'ın Bakışı", *On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 23 (2007): 120-121.
- Öztürk, Emine, "Türkiye'de Aile, Şiddet ve Kadın Sığınma Evleri", *Günümüz İslam Toplumlari ve Problemleri Sempozyum Bildirileri Kitabı*, Ed. Salih Öz- Recep Vardi (Bozok Üniversitesi Akademi Titiz Yayınları 2015), 61-90.
- UNICEF 2000. *Domestic Violence Against Women and Girls*, Innocenti Digest no. 6, Floransa: UNICEF Innocenti Research Center.
- Râzî, Ebû Abdullah Fahreddin Muhammed b. Ömer Fahreddin. *Tefsîru'l-kebîr*. Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 2009.
- Şevkânî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ali b. Muhammed el-Havlânî. *Fethü'l-kadir el-câmi' beyne fenneyi'r-rivâye ved-dirâye min ilmi't-tefsîr*. Dimaşk: Dâru İbn Kesîr; Beyrut: Dâru'l-kelimi'tayyib, 1414/1993.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr. *Câmiu'l-beyan fî te'vîli'l-Kur'ân*. Thk. Ahmed Muhammed Şakir, Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, ty.
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre es-Sülemî. *Sünen*. Thk. Beşar Avvâd, Beyrut: Dâru garbî'l-İslâmiyyîn, 1996.
- Tuğlu, Nuri, *Bireysel ve Aile İlişkilerde İslam'ın Şiddet Karşıtlığı*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2009.
- Tûribişti, Ebû Abdullah Fazlullah b. Hasan. *el-Müyesser fî şerhi Mesâbihî's-sünne*. Thk. Abdülhamîd Hindâvî. Mekke: Mektebetü Nizâr Mustafa el-Bâz, 1429/2008.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Baskanlığı. "Türk Medeni Kanunu". Erişim: 15 Eylül 2018. <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4721.html>
- Vâhidî, Ebû'l-Hasen Ali b. Ahmed b. Muhammed b. Ali en-Nisâbü'rî. *Esbâbü'n-nuzûl*. Thk. İsmâ b. Abdülmuhsin el-Hamîdân. ed-Demâm: Dâru'l-İslâh, 1992.
- Vakfî's-Süleymâniyye Merkezü Ebhâsî'd-dîn ve'l-fitra. "en-Nüşûz fî'l-Kur'âni'l-kerîm". Erişim: 18 Haziran 2018. <http://www.hablullah.com/?p=3201>
- Yavuz, Yunus Vehbi, *Kur'an'da Kadın Hak ve Özgürlüğü*, Bayrak Yayınları, İstanbul 1999.
- Zemahşerî, Ebû'l-Kâsım Cârullah Mahmud b. Ömer b. Muhammed. *Keşşâf an hakâiki gavâmizi't-tenzîl ve uyûni'l-ekâvil fî vücûhi't-te'vîl*. Tahkik Ta'lik ve Dirâse Adil Ahmed Abdülmevcûd. Ali Muhammed Muavvaz; Şârik fî Tahkik Fethi Abdurrahman Ahmed Hicâzî. Mektebetü'l-Ubeykan, Riyad 1418/1998.
- Zebidî, Ebû'l-Feyz Murtaza Muhammed b. Muhammed b. Muhammed. *Tâcü'l-arûs min cevâhiri'l-Kâmûs* Thk. Heyet. Kahire: Dâru'l-hidâye, ty.
- Zeylaî, Osman b. Ali Fahrüddîn. *Tebyînü'l-hakâik şerhu Kenzi'd-dakâik*. Bulak: el-Matbaatü'l-kübrâ el-Emîriyye, 1313.
- http://www.kuranmeali.org/4/nisa_suresi/34.ayet/kurani_kerim_mealleri.aspx. Erişim: 06 Mart 2015.
- <http://www.medimagazin.com.tr/hekim/genel/tr-hekimlerin-yuzde-kaci-sigara-icer-2-12-13321.html>. Erişim: 12 Mart 2014.